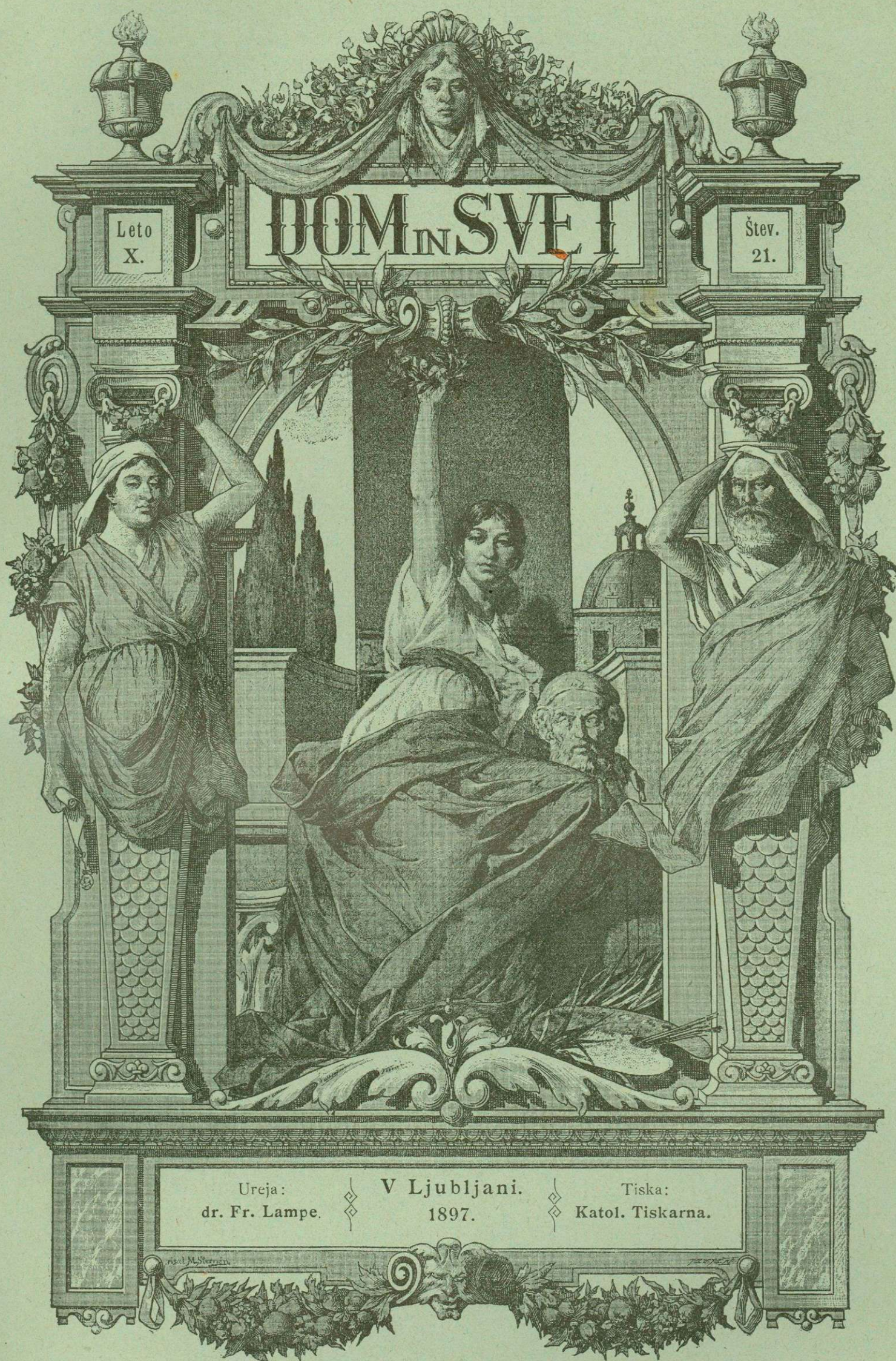

„Dom in svet“ izhaja dné 1. in 15. vsakega meseca.

V Ljubljani, dné 1. listopada 1897.

Vsebina 21. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Dalje.]	641
Županova Minka. (Idila. — Zložil A. Hribar.) XIX. Poroka. — XX. Svatba	644
Američan. (Povest. — Spisal I. Štrukelj)	647
Ob Balkanu. (Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.) [Dalje.]	655
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.) [Dalje.]	664
Klinopisni spominiki in sv. pismo. (Spisal dr. Fr. Sedej.) [Dalje.]	667
Razne stvari	672

Naše slike.

Na platnicah.

Socijalni pomenki. [Dalje.] — *Tudi znak „nove struje“.*

Slike.

Glava sv. Cecilije. (Po sliki Karola Dolcija.)	641
Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.	
1. Smrt prišla po kovača	648
2. Celi okraj prihaja gledat priklenjeno smrt	649
3. Kovaču se prikaže Bog	656
4. Dolgčas zavlada po deželi	657
5. Bolezen pride	664
6. Glad se pridruži	665
7. Kovač se udá smrti	672
Meròdah-Belov boj s pošastjo Tiâmat. (Po nekem babilonskem cilindru.) .	669
Sveto drevo s kerubima čuvajema ob stranéh. (Po nekem asirskem cilindru.)	671
Sveto drevo s sedečima osebamama ob straneh; zadaj jedna kača. (Po nekem staro-babilonskem cilindru.)	671

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V tuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

3. Bistvo lepote.

Veliko se je pisalo o tem vprašanju, kaj je bistvo lepote. „Lepota je ideja v javljanju“, ali: „Lepota je soglasje, skladnost zunanje pojava z idejo“ — take in jednake razlage čitamo po knjigah. Da se take razlage dadó lahko umeti, ne moremo trditi. Poskušajmo torej umevneje razložiti lepoto.

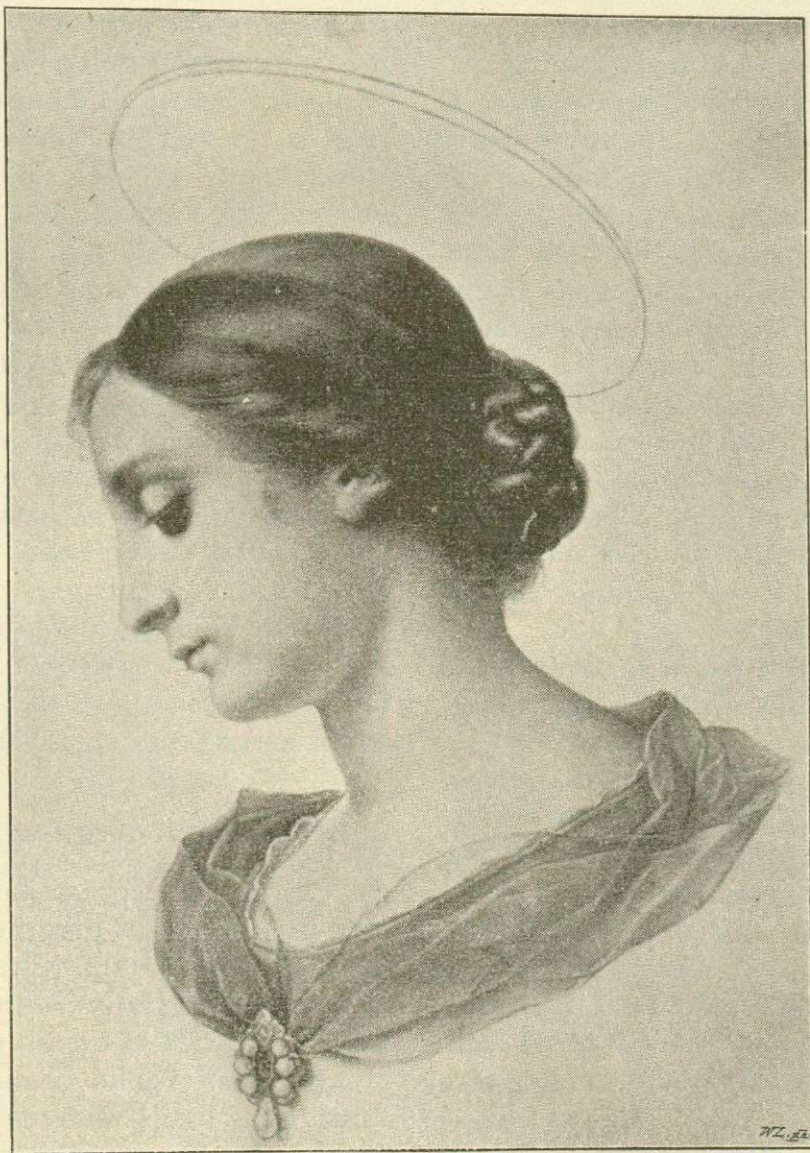
Najprej je to trdno, da je lepota neka popolnost. Vsekako je popolnejše, če je stvar lepa kakor če je grda. In ta popolnost se nam na vnanje kaže ali razodeva. Ako je na primer v raztrgani knjigi napisanih veliko lepih nauk, je v tem oziru dobra, popolna, a lepa ni. Ako je pa primerno vezana in obrezana, je tudi lepa. Lahko je vsakomur jasno, da je lepota v tem, kar se nam na zunaj kaže ali razodeva, ne pa v tem, kar spoznavamo samo z umom, torej v bistvu ali v notranjosti stvari. Potemtakem je lepota vnana popolnost. A vnana popolnost — kaj neki je, ako ni ob enem tudi notranja? Kakšen voz je neki lep? Ali tak, na katerem se ne more nihče voziti? Ne, lep voz mora biti tudi dober za vožnjo; če je nepripraven in neokreten pač ni v pravem pomenu voz. Lep voz je torej dober za vožnjo in tudi

očem prijeten. Kadar se popolnost vozá kaže tudi na oči, tedaj je voz lep.

Po tej poti premišluj, dragi čitatelj, kakoli hočeš, povsodi najdeš isto: lepota je tam, kjer se kaže ali razodeva našim čutom popolnost stvari. Obraz je lep, ako mi kaže po-

polno človeško glavo. Ako bi bila na obrazu brazda ali maroga, ne bi bil obraz lep, ker ta bi motila ali razdirala celotni in popolni vtisek. Hiša je lepa, kadar je dobra za svoj namen, popolna v celoti in v svojih delih, in se to našim očem kaže. V obče se v tem razkladanju vjema večina modroslovcev, zato lahko rečemo: Lepota je tista popolnost ali dobrota kake stvari, ki se javi ali kaže po vnanje. Torej ima lepota dva bistvena znaka ali momenta: Prvi je ta, da je lepota neka popolnost, dobrota, vrlina, dovršenost, ne pa nepopolnost ali nedostatnost ali slabost. Drugi pa je, da se ta popolnost razodeva v vnanjem pojavu, to je: po-

polnost se kaže neposredno ali naravnost očem ali sluhu ali opazovanju. Lepote ni treba preiskovati z globokim mišljenjem, ni je treba iskati z drobnogledom, ampak pokaže se nam tedaj, kadar se pokaže stvar. Ko bi se popolnost tako ne razodevala, ne bi bila lepota, čeprav bi bila vrlina in stvari v prid. Zdravje in čilost

Glava sv. Cecilije. (Po sliki Karola Dolcija.)

je vsekako dobrota in vrlina človekova, toda lepota ni; velikanska moč Herkulova je tudi vrlina, a lepota ni; Aristidova pravičnost je častna vrlina, a lepota ni: toda Alkibijadova ravna postava, gibčnost, zdravje, moč, kar se je vse kazalo na njegovem telesu, to je lepota, čeprav njegov značaj ni dober. Kdor je videl Alkibijada, rekel je, da je lep; kdor je videl Sokrata, rekel je, da je grd, čeprav je bil ta moder in zmeren, a oni nezmeren in strasten. Kakor smo videli, resnico spoznamo z umom, ko razvidimo, da se vjema z istino (n. pr. resničen nauk); dobrota se vjema z namenom in z večno postavo (n. pr. rešitev iz smrtne nevarnosti); pravica se vjema z družabnim redom (n. pr. pravična razsodba sodnikova): a lepota je očitna, je vnanja popolnost stvari, je skladnost in primernost z našim zaznavanjem.

To je torej bistvo lepote. Iz tega se pa razvidi še marsikaj drugega. Prvič spoznamo, da nahajamo — ker smo čutni — največ lepote v čutnih stvareh. Čutnih predmetov se nam nudi mnogo več nego nadčutnih, in čutni predmeti se nam neposredno kažejo, kakšni so. Zato so nekateri mislili, da je lepota samo čutna lastnost, ali da je na samih čutnih stvareh. A so tudi nadčutne stvari lepe in je — to učimo v drugi vrsti — tudi nadčutna lepota. Vsakdo pravi: lepo dejanje, lepa duša, lepa misel: to vendar niso čutne stvari! In Bog, ki je ustvaril vso lepoto, je brez dvoma nad vse lep, toda ne čutno, ampak nadčutno. Nadčutna lepota tudi vzbuja ugodno čustvo, veselje in ljubezen.

Dalje moramo ločiti pravo in nepravo ali navidezno lepoto. Stvari namreč imajo več delov; vsa stvar se nam ne razodeva na prvi pogled. Zato je možno, da je kaj le deloma ali v jednom oziru lepo, ne pa po vsem bistvu. Hiša je lahko lepa od zunaj, a znotraj razdrta in zamazana. Tukaj ni hiša lepa, ampak zunanja oblika je ugodna. Na to treba gledati, kadar sodimo o lepih predmetih. Jabolko, ki je piškavo, utegne imeti rdečo kožo: tedaj je koža jabolčna lepa, ne pa jabolko samo. Pesem nenravne vsebine ima morda lepe rime in sladko zvoneče besede: tedaj je pač besedni sestav lep, ni pa pesem lepa. Prava lepota izvira iz celotne narave kakega predmeta, neprava je pa samo slučajno na kakem delu ali na kaki strani dotičnega predmeta.

Lepote ni tam, kjer ni bistvene popolnosti. Ako si mislim lepo stvar (in ne samo prijetno vnanjščino), mislim si jo lepo po vseh njenih delih, kakor tudi v celoti, t. j. mislimo si jo popolno, kakor je primerno njenemu bistvu. Tako ravnamo vedno, tako sodimo vselej in to nam je trden dokaz, da ni lepote brez bi-

stvene dobrote in popolnosti. Kdor loči lepoto od druge popolnosti, loči vnanjščino od stvari same, loči pojav od predmeta, senco od telesa.

Kakor se sploh v vsaki stvari zrcali dobrota in modrost Stvarnikova, ki jo je naredil po svoji ideji, tako se razodeva prav ta Stvarnikova dobrota v lepih stvareh. Čutne stvari imajo v svoji lepoti vtisnjen znak božjega dela. Trdo snov je uredila in pripravila božja moč in božja ideja tako, da je kakor bi sevalo iz nje nekaj višjega. Zares je v pravi lepoti nekaj blišč in sijaj, ki seveda ni navadna svetloba, marveč le žar notranje popolnosti. Zatorej se umen opazovalec lepote rad spominja vira, temelja in vzora vse lepote, ki je božja popolnost.

Potrebno je še, da si ogledamo dva glavna pogoja vsake lepote. V vsakem lepem predmetu nahajamo poleg bistvene popolnosti tudi red, razmernost ali jednoto v posameznih delih. Lepota in red sta neločljiva; pri lepi stvari morajo biti vsi deli dobro urejeni. Kako bi bil lep vrt, kako bi bila lepa soba, ako nima nobenega reda?

Druga zahteva je, da je lep predmet po celoti in po delih jasen in razgleden. Ako ne morem delov razvideti, ne zdi se mi lep. Tudi najlepši kraj ni lep, ako ga zastira megla; kadar ne moreš razločevati delov, če niso na sliki posamezne osebe določno risane, ni podobna lepa. Pesem ni lepa, ako niso v njej misli jasne; govor ni lep, ako ne umevaš mislij, ako ni sestavljen pregledno.

Tako smo spoznali bistvo lepote in razvideli, da lepota izvira iz bistva stvari, da se javi v vnanjščini, in da jo spoznavamo tako, kakor zaznavamo stvar samo, s čuti in z umom.

4. Lepote in njene posamne vrste.

Čeprav je lepota, kakor smo jo določili, ista v vseh lepih predmetih, vendar se dadó ločiti nekatere vrste, v katerih ima lepota poseben značaj. Najprej imenujemo veličastnost. Veličastno imenujemo to, kar je po svoji vnanji strani veliko in mogočno in zato našega duha povzdiguje. Seveda nam veličastni predmet tudi ugaja, toda s tem nam ugaja, da nas navdá z nekako krepkostjo, močjo, odločnostjo. Kar se tiče pa predmeta samega, temu se klanjamo in ga občudujemo. Kadar je predmet že toliko velikanski, da ga ne moremo z umom obsegati, marveč se mu samo čudimo ali divimo, tedaj je čudovit ali tudi diven.

Omeniti je tukaj potrebno tragično lepoto. Ne moremo tu razlagati, od kod ta beseda, pač pa lahko razložimo bistvo tragične lepote. Tragična je n. pr. osoda človekova tedaj, kadar

so njegovi nameni in čini veličastni; zaradi kake krivde pa ga pogazi in uniči višja sovražna moč; a tudi v tem padcu, tudi v nesreči ostane junak veličasten. Zato nam vzbuja dvoje važnih čustev: sočutje in strah.

Lepota ugaja po svoji vsestranski dovršenosti. Ako pa ne gledamo toliko na vsestransko popolnost, kolikor na to, da je stvar ugodna, pravimo, da je mila ali ljubka. Milina je seveda lepota, toda s tem posebnim ozirom, da mehka in prijetna oblika jako ugaja, čeprav ni bistvo krepko in popolno. Milina se nahaja v prav mnogih stvareh, v prirodnih in umetnih; milina miri, tolaži in blaži človeško srce. Ako je njen značaj obilno izražen, tedaj prehaja, ako je predmet majhen, polagoma v nežnost. Nežnost je nasprotna veličastnosti. Ta povzdiguje, ona pa brzda in lajša čustva. Miloba in nežnost sta poleg vzvišenih predmetov jako prijetni.

Milini je sorodna mičnost, kadar vzbuja zanimanje in veselje. Mično je lahko kaj takega, kar je tudi nepopolno lepo. Nadalje je kak dogodek ali govor ali drug umotvor ganljiv, ako vzbuja močna čustva, vzlasti sočutje ali žalost. Nasproti so nekateri predmeti taki, da ne vzbujajo žalosti, ampak nenadno veselost in nas prav s tem mikajo. Imenujemo jih smešne. Smešni predmeti niso naravnost lepi, zanimajo le zaradi ugodnega čustva, katero vzbujajo. Treba je pa za to čustvo. 1. da je na predmetu neka nevažna stran nepopolna in z drugimi neskladna. Ako n. pr. mal deček dene na glavo velik, visok klobuk, je to smešno, ker se pokrivalo ne vjema s postavo. 2. Ne sme biti tista neskladnost grešna, grda, zakaj greh ni smešen. Uspeh smešnosti je tem večji, čim bolj nas iznenadi.

Smešnost se kaže na razne načine: včasih samo zabava, tedaj je stvar humoristična; drugič pa tudi nekoliko zbada, kadar pohvalno govori, a grajalno misli, kar se imenuje ironija; in če je grajanje in zbadanje bolj očitno kakor lepota, je sarkastično. Ako sta dve različni stvari združeni tako, da se vidi njiju slučajna zveza in bistvena razlika ob enem, imenuje se to dovtipno, kar je včasih, ako se rabi v pravi meri, jako mično in prijetno.

5. Lepota v prirodi.

V vsaki stvari se nekoliko kaže po zunanje njeno bistvo, zato je vsaka stvar lepa. Ni je nobene, da ne bi imela nekoliko popolnosti; kakor je vsaka resnična in dobra, tako je tudi lepa.

S tem pa ni rečeno, da to lepoto povsodi spoznavamo. Očitna nam je lepota le tedaj,

kadar je toliko krepka, da vzbudi naše čustvo. Potemtakem je sicer vsa priroda lepa, vendar imamo za lepe le one predmete, ki nam posebno ugajajo.

Priroda nam kaže jako obilno lepote. Ne moremo pa določiti zakona, po katerem bi lepota vladala in se razširjala v prirodi. Popolnejša bitja niso zaradi tega tudi lepša. Na primer želva, povodni konji so vsekako popolnejša bitja kakor cvetlice, vendar so cvetlice s krasnimi barvami in lahno postavo mnogo lepše od onih živalij. Reči bi smeli le to, da je nekaterim prirodnim bitjem lepota namen, kakor mnogim rastlinam ali metuljem, drugim pa živahnije delovanje.

V prirodi se izraža lepota na najraznejše načine: v oblikah, v barvah, v obrisih, v gibanju, v sestavi mnogih predmetov, v glasovih itd.; seveda tudi v raznih stopinjah od preproste oblike v rudninah do čudovito lepe oblike v človeški postavi. Četudi se ne dá določiti zakoni, po katerih so razširjeni lepi predmeti po prirodi, znani so zakoni, po katerih zaznavamo in cenimo lepoto. Vemo namreč, kakšne črte, kakšne oblike, kakšno gibanje, kakšna sestava barv in glasov je lepa, kakšna velikost, kakšno razmerje; vemo tudi, kaj se družijo v soglasje in kaj ne, s kratka: spoznamo zakone lepote, četudi ne zakonov lepih predmetov. Lahko je pa opaziti, da so predmeti iste vrste tem lepši, čim popolnejši in bolj zrastli so. Mala vijolica sicer lepo diši, a posebne lepote ne kaže. Ako jo pa skrbno in umetno gojimo, zraste večja in lepša.

Ako gledamo na to, koliko lepote je v prirodi in kakšna je, reči se mora, da je lepote v prirodi jako obilno in da je semtertje jako velika; večinoma pa ne pazimo na njo in je ne cenimo. Ako vzamemo v roko drobno-gled in pogledamo, kako so sestavljeni najmanjši deli rastlin in živalij, vidimo ne samo v oblikah, ampak tudi v barvah prav krasne proizvode. Kako lepe so večinoma rastline, o tem nam ni treba govoriti, ker nam govori dovolj oko. Sv. pismo samo nam stavi za vzgled lepe vnarnosti poljsko lilijo. Kakor nas razveseljujejo male mnogoštevilne cvetke s svojim oblačilom, ker večkrat preprežejo velike ravnine kakor pisan prt, tako nam vzbujajo visoka in močna drevesa čustvo veličastnosti. Drevje stoji sploh zastran lepote med prirodnimi stvarmi v prvi vrsti. Pa koliko je razlike med našimi košatimi drevesi in golimi palmami z vencem na vrhu! — Tudi živali nam pripravljajo prizore, polne lepote. Povsod se gibljejo in sučejo. povsodi nas spominjajo, da priroda ni mrtva stvar, ampak živa slika božje mogočnosti. Kako lepe prizore nam nudijo domače živali! Čeda,

pasoča se po travniku ali po visokih planinah, pes, ki spremlja popotnika, konj, ki nosi jez-deca — to so lepi predmeti, ki te oveselé do dna srca. Med divjimi živalmi so nekatere izredno lepe, kakor plaha srna, krepki jelen, posebno pa mogočni lev na suhem in orel v zraku.

Vse stvari pa presega po lepoti človek s svojo pokončno postavo in umnim obrazom. V človeškem telesu je nakopičen prav zaklad najvišje lepote, — pač zato, ker človek je tudi duševno bitje, in v telesu, zlasti na obrazu od-seva njegova netelesna duša. Koliko moči je v očeh, koliko prememb na ustnicah, koliko izrazov imamo v rokah! Seveda je pri človeku

v lepoti mnogo stopinj od vsakdanjega obraza do takih vzorov, ki so navduševali prve umet-nike, vendar je bistvena lepota v vsakem bitju, ki je moglo rasti brez zavire in poškodbe. Da je tudi lepota posebna prednost, katero ima človek od stvarnika, ni treba šele zatrjevati.

In celó nad zemljo je razsuta lepota v stvarstvu: prelep prizor nam je prav tako dnevno nebo z veličastnim solncem, včasih s temnimi oblaki, z bliskom in gromom, kakor tudi po-nočno nebo z neštetiimi zvezdami. Povsodi le-pota, povsodi obilno tega, kar ugaja našim očem in povzdiguje našega duha. Zares, lepa je priroda, in srečen oni, ki jo umeva!

(Dalje.)

Županova Minka.

(Idila. — Zložil A. Hribar.)

XIX. Poroka.

Lep pondeljek pustni,
To je dan poroke,
Ko bo Tine segel
Cilki svoji v roke.

Lepo solnce sije
Na nebá oboki,
Ko odpravlja Tine
S Cilko se k poroki.

Svatovstvo veselo
Na vozé se vseda,
Vse na smeh drži se,
Vse veselo gleda.

In še vranci svetli
Ne hte mirni biti,
Kimajo z glavami,
Kopljejo s kopiti.

Pa prigode godec,
Cilko sem privede,
Z ženinovit drugom
Gor na voz se vsede.

V voz gre tudi Tine,
Cilkino družico
Gor na voz povabi
K sebi na desnico.

Ko so vsi v vozovih,
Glasno iz topiča
Strel odhod naznani
Iznad sela z griča.

Svatovstvo zavrišče,
Konji zacceptajo,
In vozje za njimi
Lahko zadržajo.

Z javorjevih goslij,
Z drenovimi loki,
Godejo jim godci,
Ko gredó k poroki.

To je bilo ljudstva
Tisti dan ob cesti,
Da želijo srečo
Tinetu, nevesti!

Tineta spoštuje
Celo Kurje selo
In zato ga gledat
Vse je, vse prispelo.

Le iz jedne hiše
Ni nikogar bilo,
Kakor, da bi v selu
Nič se ne zgodilo:

Le župan, županja
In pa Minka zala,
Ta trojica sama
Je doma ostala.

Pa je le pogledal
Venkaj skozi šipe
I župan k sosedu
Kake štiri hipe.

Tudi mati Špela,
To je ženska prednost,
Pasla je iz veže
Svojo radovednost.

Minka pa opaža
Gor v podstrešni sobi;
Da bi zunaj stala,
To se ne spodobi.

Čaka, dolgo čaka
Tineta iz veže —
Pa dospè in Cilki
Ljubko v roke seže.

To je bil trenutek
Čuden zali Minki,
Iz očíj debeli
Kanejo jej vtrinki;

Srce jame tolči
Glasneje, močneje:
Bolj zdaj ima rada
Tineta kot preje.

Saj ne dá ljubezen
Stara se vdušiti,
Laglje ni ničesar,
Kakor njo vzbuditi.

Pa na skrinjo sede,
V zastor glavo dene
Ter globoko vzdahne.
Te so misli njene:

„Ná, predpusť minul je,
Jaz sem pa ostala,
Oh, zakaj se nisem
Tinetu udala!

Videla sem često,
Da zares me ljubi;
Kar pa je gosposko,
Me le v šali snubi.

In sedaj zgubljena
Prilika je lepa:
Oh, zakaj tako sem
Reva bila slepa!

Zdaj pa bo za drugo
Srce ono bílo,
Ki je mene preje
Nad vse, vse ljubilo.

Sama sem si kriva,
Krivo mi je mesto;
Proč je zdaj, ker drugo
Ima že nevesto.“ —

Dolgo je sedela,
Da v poldnevni uri
Skrbna mati Špela
Stopi skozi duri:

„Kaj pa delaš, Minka?
Kaj pa tukaj jočeš?
Kaj pa doli v hišo
K nama prití nočeš?“

„Oh, bolí me glava,
Počila mi bode;
Prinesite, mati,
Prosim, malo vode!“

Mati ne vprašuje
Dalje po bolesti,
Ker poznade hčerko,
Kaj jej je na vesti.

Ide, ter donese
V korci vodo svežo
In potem odpelje
Minko sabo v vežo.

Oče Minko vidi —
Gledati je neče,
V hlev h govedi ide
In prav nič ne reče.

Prvi dan je danes
Pri županu bilo,
Da se do večera
Nič ni govorilo . . .

XX. Svatba.

Čudna reč je zakon,
Pa je imenitna,
Lahka: a za mnoge
Prav dovolj je sitna.

Mnogi se oženi,
Da dolgé bi platil,
Ali da bi z doto
Žene se bogatil.

Drugim spet ženitev
Daje to uteho,
Da dobé svoj hramček
In pa svojo streho.

Tretji spet zato se
Po nevesto glasi,
Da ga v tožnih urah
Žena kratkočasi.

Tudi omožé se
Nekove sirote,
Ker v deviškem stanu
Se bojé sramote.

Tudi iz ženitev
Mnogih je razvidno:
Ženi se, da ima
V hiši deklo pridno.

Mnogi se oženi,
Pripoznati mora,
Da mu v starih letih
Žena je opora.

Vdovec pa zato si
Mnogi ženske išče,
Da imá k otrokom
Kdo in pred ognjišče.

Ktere pa za vdovci
Gredo, se kesajo,
Vdovci namreč radi
Vedno ti rancajo.

Ženijo se mnogi,
Ker so prepohotni;
A zakoni taki
Vedno so sramotni.

Taki in jednaki
Slabi so nameni;
Srečen ni v zakonu,
Kdor tako se ženi.

In tako jaz mislim,
Sodba ni prestroga,
Da se s križem sklene
Večkrat le nadloga.

Tine pa z zakonom
Je drugače menil,
Ko iskal je žene,
Ko se je oženil.

Ko dajal oklice,
Bal se je tresočé,
Zdaj pa je premagal
Srečno vse težkoče.

Zvalil se od srca
Težek mu je kamen,
In skrbij je dosti
Zvalilo se z ramen.

Ves vesel se s Cilko
Od poroke vrača,
Radostno pozdravlja
Vas ga vsa domača.

Kdo bi znal izreči,
Kdo vse opisati,
Radost in veselje,
Ki vrši med svati?

Ki vrši med godci,
Ko se pripeljajo?
Oh, kako pred hišo
Krasno ti igrajo!

Svatovstvo med godbo
V hišo se podviza,
Kjer je obložena
Dolga bela miza;

Obložena z juho,
S kruhom in mesnino,
V steklenicah svetlih
Pa žari se vino.

Kuharica Reza,
Tinetova teta,
V kuhinji se suče,
Pa še več obeta.

Pa se vsede Tine
S Cilko svojo k mizi,
Poleg njega mati,
Starašina blizi.

In tako krog mize,
Da je vse na pare,
Slednji mož se vsede
Poleg svoje stare.

Vsak se gost prekriža,
Starašina moli:
In ti zarožljajo
Žlice na okoli.

Pa kaj treba tukaj
Vse opisovati,
Kaj, kako so jedli
Tinetovi svati!

Kdo bi le o vinu
Trobil in o mesih;
Pa povejmo katero
Še o kmečkem plesi:

Da, okrogla godba,
Saj človeka zmoti,
Da petá se gibčnost
In života loti.

Najpoprej se dvigne
Mati starašinka,
Saj ne dá pri mizi
Godba jej počinka.

Prime ga za roko
Dedca starašino,
In res izza mize
Plazi jerhovino.

Vrlo starašina
V ples se razkorača,
Brhka i okrogla
Mati se obrača.

Hčericice in sinčki
Njima se smešijo,
Češ, kako naš ata
Z mamo se vrtijo.

Pa se zavrté še
Dva in trije pari,
Kot na vsaki svatbi
Po navadi stari.

Vse so že zagodli
Godci, kar jih znajo
In že v drugo, tretje
Iste spet igrajo.

Polke, čardaš, valčke,
Škotsko in mazurke,
Svatje pa vrté se,
Brijejo si burke.

Smešno pač je zreti,
Kadar gospodinje
Pobero z možaki
Na okrog stopinje.

Mično je na taki
Biti ženitnini,
Dvajset let dogodbe
Ti vršé v spomini.

Ker je tu prijetno,
Čuda ni, da selo
Radovednost pase
Tu pri svatih celo.

Polna peč otrok je,
In pri starčku starček,
Peč nocoj je v kotu
Kakor kak oltarček.

Tudi so ob mraku
Fantje prihiteli,
Da bi kako lepo
Tinetu zapeli.

Saj zastonj ne bodo:
Plačo je pripravil,
Sodček vina Tine
Ven jim je postavil.

Pa so pesmi peli,
Pa so vino pili,
Drug za drugim v hišo
Plesat so hodili.

Tinetovo svatbo
Fantje v Kurjem seli
Pomnili jo bodo,
Kar bodó živeli.

Ta večer, ko v vasi
Vse je le veselo,
Pa je neko bitje
Grozno bol trpelo.

Minka pri Puranu
Zgodaj spat se spravi,
Pa ne pride spanje,
Čudno vre po glavi.

V prsih pa jej srce
Tolče in se širi,
Begajo čim dalje
Hujši jo nemiri.

In ta ,cigu migu',
In pa to piskanje,
In ta vrisk in petje
Je za Minko klanje.

Celo noč nič Minka
Ne zapre očesa,
Tu pri njej je péklo,
Tam — so pa nebesa.

Pa napoči jutro,
Zunaj več ni vrišča,
Minka se napravi,
Zleze dol z ležišča.

Pa se vstopi k oknu,
Gleda do soseda: —
Oh! sramota grozna!
Reva kaj zagleda? —

To so res poredni
Fantje Kurjeselci,
Kakor na planinah
Tihotapski strelci.

Dedca so zvršili
Iz polén in slame,
Dolgo, črno suknjo
Vrgli mu čez rame.

Lonec je za glavo,
Nemško pokrivalo,
In na dolgih nogah
Svetlo obuvalo.

Na rokàh pa svétli,
Beli rokavici,
Čedno belo pismo,
Pa drži v desnici.

V pismu belem to-le
Čitati je bilo,
Ki v jeziku nemškem
To je govorilo:

„Jaz sem nemški Mihel,
Prišel iz Berlina,
Ker me privabila
Tvoja je vrlina.

Čul sem, da znaš nemški
Pisati in brati,
Vsakemu gospodu
Čvrst odgovor dati.

Slišal sem, da tudi
V kuhinji si spretna,
Da umeš oliko
In da si prijetna.

Tudi to sem slišal,
Da ne maraš kmeta,
Da gospoda išče
Oče tvoj za zeta.

Torej le poglej me:
Jaz sem v črnem 'fraki',
Bolj stojim gosposki,
Kakor Tine v mraki,

In kot fantje drugi
V selu vsi obilni,
Ki si kdaj jih zrla
Tu pri vas v gostilni.

Torej kar povej mi,
Če me v zakon hočeš,
Ali mi odmajaj,
Ako mene nočeš?"

To je završalo,
To je zagromelo,
Vse pod okno k Minki
Zjutraj je privrelo.

To je smeha bilo,
Šal in krohotanja,
Tacega še čula
Hiša ni Puranja.

Splošnja pa je sodba
Bila vsega sela:
Prav je! pa naj bila
Tineta bi vzela.

(Konec.)

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

I.

Krompir in amerikanski denar
sta samó za jedno leto.

Nov nar. preg.

Četrtek je bil, pa je vendar Mecesnja po hiši tako počedila, kakor bi bil največji praznik. No, čeprav drugi ljudje niso praznovali, za Mecesnovo hišo pa je bil ta četrtek vendar-le prazničen: pričakovali so gospodarja iz Amerike. Štiri leta je že bival tam, a v zadnjem pismu je napovedal svojo vrnitev za današnji dan.

„Ančka, saj bo menda že dovolj krompirja nalupljenega; kar brž se preobleci, da ne bova mudili; jaz ne bom mogla prav hitro hoditi“, tako je priganjala mati trinajstletno hčerko. Nato se je umila, stekla se obrisat v hišo ter pogledala na uro.

„Za božji čas, kako hitro mine ura, kadar se človeku kam mudi! Ančka, kar pusti, saj boš opoldne lahko še kateri olupila, predno jaz zakurim; kar hiti, da me še ti ne boš zadrževala; pot do sv. Roka se vleče, in ob desetih bo pošta že ondi“, klicala je vnovič hčerki. Ta je popustila svoje delo in se šla preoblačit.

Kmalu sta bili pripravljeni za na pot.

„Kadar Nace domov prižene“, naročevala je gospodinja še staremu očetu, ki je ležal v svoji sobici na nasprotnem koncu hiše — imel je že več let otekle noge, da ni mogel nikamor — „vzame naj žgance iz peči in pa okoli najstih — naj dá prešičkom jesti, pa ne iz velikega, ampak iz malega piskra. Ključ vežnih vrat bom pa dejala na vaše okno. Le dobro varujte!“

„Že dobro; kmalu pridite vsi skupaj“, odgovoril je stari Mecesen, mlada in Ančka sta pa odšli.

Toda vedno ji je kdo ustavljal.

„Kam pa vedve?“ vpila je takoj zunaj vasi soseda Urbanka, ki je žela oves.

„I, on se bo pripeljal, naproti mu greva“, razloži ji Mecesnja ter nekoliko postane.

„Glej, glej, pa res! Saj so pravili, da pride. O Lojza, odslej ti bo pa dobro! Slišala sem, da je že sila denaren.“ In srčno rada bi bila zvedela od Mecesnje same, kaj je prav za prav na tej govorici, pa Ančka je opomnila mater, da je treba iti naprej.

„Govori se marsikaj, potlej je pa vse drugače“, odreže se Lojza na kratko ter stopi urno za Ančko; že gredé pa še dostavi: „Da bi le Bog dal, da bi kaj prida prinesel s seboj, saj se bo krvavo potrebovalo.“

Nista še prehodili za dva streljaja pota, pa je že vpil nad njima Blažon, ki je sejal ajdo:

„Domna pozdravita, midva sva bila velika prijatelja, pa sva še, čeprav se že tako dolgo nisva videla. Če prej ne, v nedeljo, ko bom bolj utegnil, pridem k vam, da mi kaj pové o Ameriki. Radoveden sem, kako se mu je godilo in koliko je prislužil. Da ni ta novi svet tako pederito daleč od nas in imam denar za pot, še jaz bi poskusil tam svojo srečo, dasi imam že precéj let. Let zadosti, denarja premalo: ej, siroččina, siroččina! Le povejta Domnu, no, da naj se kaj pokaže, saj menda ne bo tako prevzet.“

„Zakaj bo prevzet?“ vpraša Mecesnja.

„Zakaj? Pa še vprašaj? Zato, ker bo imel denar“, dokazuje Blažon.

„Nikar se ne boj, ne bo ga preveč prinesel, ne; pomisli, koliko ga bo pustil samo na poti! In če ga mu kaj ostane, ali ga bo lahko naglo razdal!“

„Mati, pojdiva no!“ silila je zopet Ančka.

„Dobro sejaj, Blažon, nama se mudi“, poslovila se je Mecesnja.

„Tisto pa le glej, Lojza, res, da ga takoj prvi dan ne razjeziš. Kar pojdita; Domen se bo razveselil, ako vaji zagleda, ko stopi s poštnega voza. — Sivec, e-e, les, sivec!“

Nadaljevali sta pot, seveda ne brez vse zamude, ker ljudje so bili zgovorni in radovedni. Bolje je bilo pozneje, ko ju ni nihče več poznal.

Malo sta se oddahnili in se ohladili, pa je že tudi privozila pošta k svetemu Roku.

Mecesnja in Ančka sta upirali oči v popotnike, pa pričakovanega gosta nista mogli zagledati. Kar se odpró vratca in rejen, na pol gosposki oblečen človek skoči na prašno cesto.

„Poglej ji no, človek krščanski, pojdita mi vendar pomagat, da dobim svoje stvari z voza! Ná, Lojza, primi!“ Rekši je vzel Domen, on je bil namreč ta prišlec, poštnemu hlapcu težek kovčeg iz rok.

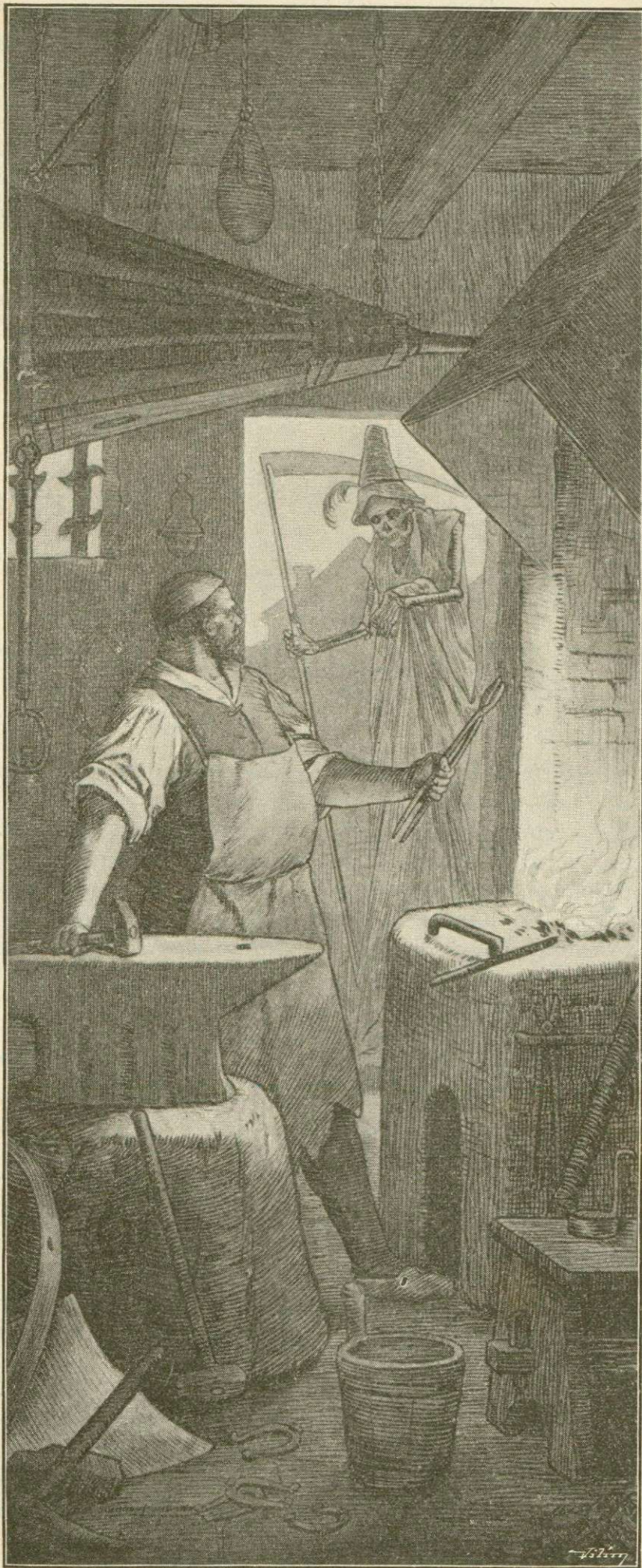
„Če bi ne bil izpregovoril, za vse nič na svetu bi te ne bila spoznala“, hitela je sedaj Mecesnja k možu ter mu stiskala roko. „Oh, kakšen si“, ni se mogla načuditi. Ančka pa je stala skoro boječe za materjo ter si ni upala k očetu.

„Ej, kakšen, kakšen neki?“ ugovarjal ji je mož; „tak menda kakor včasih. Kaj pa ti, Ančka, da ne prideš nič blizu?“ obrnil se je še k hčeri. „Dobro si zrastle.“

Sedaj se je šele približala Ančka k očetu ter mu dala roko.

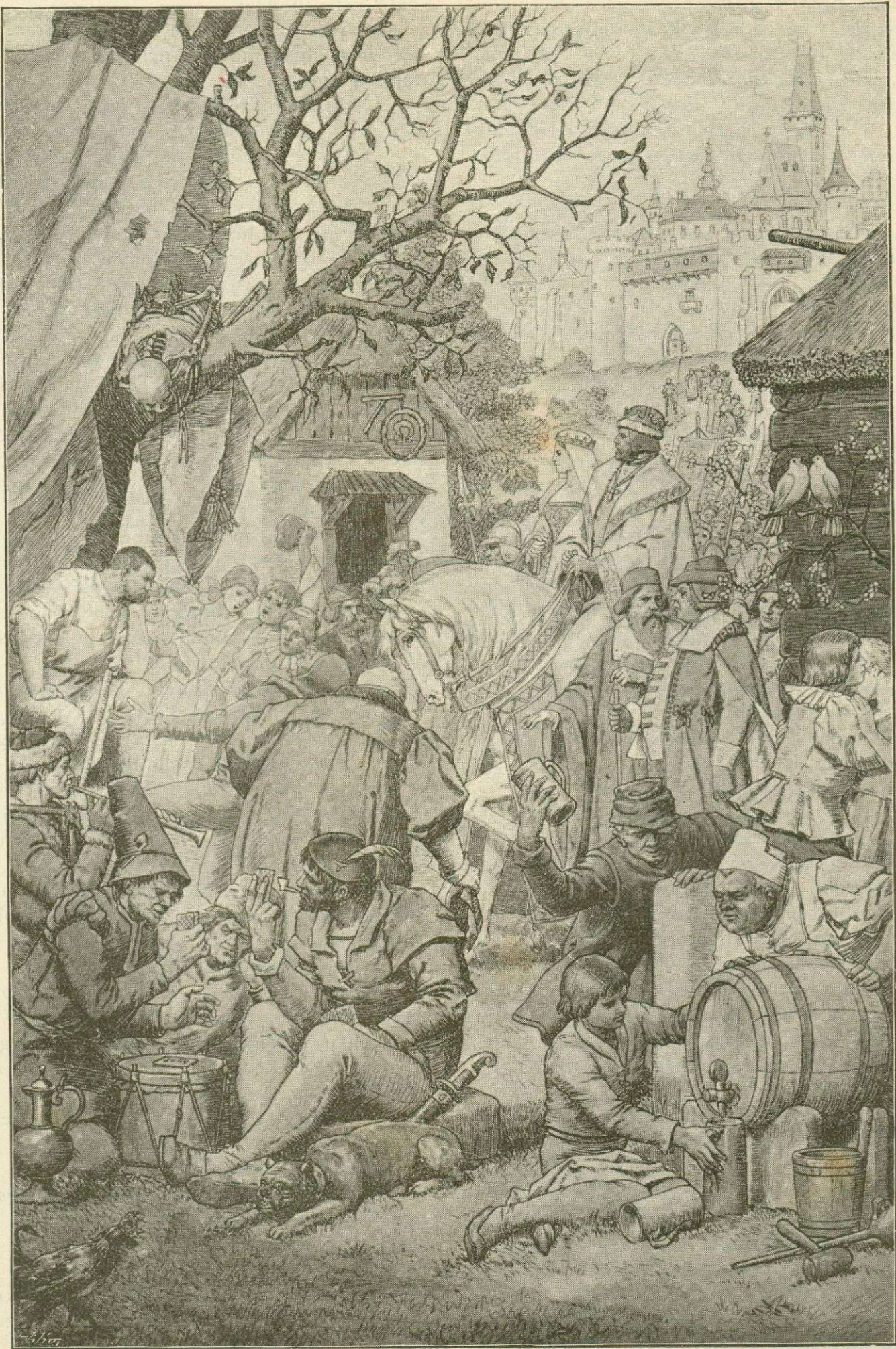
„Strašno je vroče“, brisal si je Domen potni obraz, „tu v poštnem vozu bi se kmalu skuhal! To je dobro, da je konec te dolgočasne vožnje. — Aha, tisto je tudi še moje, le sem, le sem“, sprejel je še dva zabojčka s pošte.

„Kaj bomo stali tu sredi ceste? Vzemimo, kar sem pripeljal, s seboj, in stopimo malo v gostilno; meni se bo že prav prileglo, če kaj vase dobim. V Ljubljani še zajutrkoval nisem, ker sem skoro pošto zaspal. V Višnji gori smo se pa tudi tako malo ustavili, da nisem mogel drugega dobiti kakor vrček piva; zemljo sem pa že po poti snedel.“ Tako je Domen pripovedoval svoje težave s potovanja,

Smrt prišla po kovača.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

Celi okraj prihaja gledat priklenjeno smrt.
(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

pobral kovčeg, namignil ženi in hčeri, da sta nesli za njim v gostilno zabožka, in kmalu so sedeli vsi trije za mizo ter se okrepčevali za nadaljnjo pot do doma.

„Ali sta me dolgo čakali?“ prične Domen pri pivu in svinjini pogovor.

„Vem, da ne pet minut. I saj se človek ne more po nobeni ceni odtrgati od doma“, dopoveduje mu žena.

„Kaj pa že oče?“

„Počasi pešajo. Takrat, ko si bil še ti doma, šli so že še malo po hiši in okrog hiše, sedaj so pa že več kakor poldrugo leto kar na postelji.“

„E, imajo že leta, leta. Koliko so stari? Dvainosemdeset menda, kali?“

„Če ne bodo že trinosemdeset; jaz ne vem natanko.“

„Stari so, e, jaz ne bom delal take starosti. Pijmo, no, Ančka, le pij, danes le pij, kolikor hočeš!“ sili Domen hčerko, ki doslej ni dosti več kakor pokusila pivo. Trčili so in pili.

„Prav gotovo te pol Vršanov ne bo poznalo, kakor te jaz nisem“, govori Lojza, ogledujoč svojega moža. „I, kako, da imaš brado?“

„Čas je denar“, pravijo v Ameriki. Tisti čas, ki bi ga bil potratil, da bi se bil bril, porabil sem lahko boljše za druge stvari.“

„Pa doma vendar ne boš tak!“

„Zakaj pa ne?“

„Na vsem Vrhju nobeden ne nosi brade.“

„Mar mi je za druge!“

„Pa bodo imeli toliko govoriti.“

„Zato imajo pa jezike.“ In Domen izprazni vrček ter si zadovoljno pogladi polno brado. Tu pa zapazi Ančka na njegovi desnici dva zlata prstana in se zavzame:

„O kako lepa prstana imate, oče!“

„Ali sta ti všeč? Ej, v Ameriki se vse dobi, pa boljše blago in ceneje kakor tukaj doma. Stoj, kmalu bi bil pozabil!“ Po teh besedah izvleče iz žepa ključek svojega kovčega, odklene in kmalu začne odvijati na mizi neki zavitek.

„To je pa za vaji. nata!“ Vsaki dá lepe, zlate uhanе.

„Prelepi bodo za naji, Bog povrni“, ogleduje jih zadovoljno Lojza. „Ti so pa gotovo dragi, kaj ne?“

„Ne preveč; ne vem že natanko, koliko sem dal zanje. No, nekaj sem vama moral prinesti.“

„Mati, jaz jih bom imela samo za vélike praznike“, oglasi se sedaj Ančka, ki je doslej le molčé ogledovala očetov dar.

„Seveda, samo za vélike praznike, pa pridna boš morala biti; takih uhanov nima nobena na Vrhju“, poučuje jo mati.

„Kako mi gre danes pijača“, čudi se Domen sam sebi, ko izprazni že tretji vrček. „Izpraz-

nita še vedve, da me ne bo sram“, prigovarja nato ženi in hčeri.

„Saj sem se tudi že užejala“, pravi Lojza ter urno sluša moža, Ančki pa se je malo upiralo, a izpila je le.

„Jednajst je že, iti bo treba“, opomni Mecesnja, ko gostilničarjeva ura odbije jednajsto.

„Kaj, toliko je že?“ pogleda Domen na svojo veliko uro, ki jo je nosil na mogočni verižici.

„Prav vse čisto si si napravil, da si kakor kakov gospod“, ne more zamolčati Lojza, ogledujoč uro in verižico. „Pokaži no!“

„Na to bi pa jaz ne poznala. Kaj ima štiriindvajset ur? Kako pa to?“ povprašuje kar v jedno mer.

„Štiriindvajset ur ima, in to je prav pametno. vsaj brž vem, ali je ponočna ali poldnevna ura“, uči jo Domen.

„Svet je čimdalje bolj prebrisan; tu pri nas res nič ne vemo.“ V tem modrovanju zmoti Mecesnjo Ančka, ko ji je uhan padel pod mizo.

„Kaj pa počenjaš? Komaj si jih dobila, pa jih boš že pokvarila“, pokara jo mati.

„Pomeriti sem jih mislila, pa mi je jeden iz roke izmuznil“, opravičuje se Ančka, ki je prilezla vsa rdeča izpod mize. „O, saj se mu ni nič naredilo, le pogledajte!“

„Daj, da jih jaz spravim — pa najbolje je, da jih ti zopet spraviš, v tvojem kovčegu so še najbolj varni; ná, pa moje tudi“, govori Mecesnja najpoprej z Ančko in potem z možem.

Domen uhanе zopet skrbno zavije in zaklene v kovčeg. Sedaj se pa njegova žena domisli dóma in začne priganjati k odhodu:

„Jeminasta, kaj bo pa doma, ko mi tukaj sedimo kakor na smoli! Očetu in Nacetu nima kdo skuhati, živine pa tudi ne bo nobeden opravil. Kar odrinimo! Slišiš, plačaj, se bomo pa še doma kaj pomenili.“

„Človek še dobro ne sede, pa mora že zopet naprej; no, pa skoro ni drugače“, udá se Domen, izvleče iz žepa pest srebrnega denarja in plača.

„Jaz bom nesel kovčeg, vedve se pa lotita vsaka jednega zabožka; polagoma bo že šlo“, reče in vstane.

Poberó ter odrinejo.

Ančki se je zdelo, kakor bi svet poskušal plesati okoli nje, zabožek jo je težil na glavi, vročina jo je tudi žgala, da je prav zares težko hodila.

Debeli Domen je tudi čutil, da ga kovčeg vedno na jedno stran nagiblje, a najbolj zopern mu je bil pót, ki ga je oblival.

„Najslabejši čas smo naleteli, oh, taka-le hoja, Lojza, zakaj si tako tiščala domov, saj nam v gostilni ni bilo preslabo“, izpregovoril

je prvi med potjo ter si na vso moč želel kakšne sence.

„Kolikokrat sem bil jaz v Ameriki opoldne brez jedi, pa sem še danes živ; doma bi si že kako pomagali, nam bi pa le ne bilo treba pariti se po solncu.“

„Ako si že toliko prebíl, od tega menda tudi ne boš zbolel; le škoda, da si možak“, zavrnila ga je žena, ki je še najlože nosila.

„O, konec me ne bo, samo nepotrebno se mi zdi“, dejal je Domen ter sopihal pred ženo in hčerjo po prašni cesti.

Zazvonilo je poldne; skupno so molili, potem pa molčé stopali naprej. Toda pri prvi gostilni so zopet obstali.

„Trpel sem zadosti v Ameriki, doma mi pa hvala Bogu ni treba“, krene Domen s pota in požvenklja z denarjem v žepu; žena in hči pa stopita za njim, ker obema je bilo tudi že dovolj hoje in vročine.

Pa so zopet sedeli in kramljali. In čudno, nikomur več se ni mudilo! Kam neki? Če bo Nace lačen, saj vé, kje je kruh; oče pa tako ne marajo Bog vé koliko za jed. Da imajo le požirek slivovke, pa so dobri za cel dan. In ravno tako Mecesnji in Ančki ni zameriti, če jeden dan ne delata, saj se drugače trudita za žive in mrtve.

Tako so se morali umakniti vsi pomisleki, in družbica je bila prav dobre volje. Ančka in njena mati sta si celó pomerili nove uhaše, in ker jih je z besedami in pohvalo ne preskopa gostilničarica zelo hvalila, obdržali sta jih kar v ušesih, stare pa sta spravili.

Toda ta gostilna še ni bila zadnja.

„V domačem kraju se moram tudi pokazati“, trdil je Domen in zavil še v zadnjo gostilno pred domačo vasjo. Žena in hči nista branili, češ, danes bodimo le veseli!

Prav na noč so šele odšli po strmi stezi domov na Vrh. Pili so skoro več kakor dovolj, nositi so imeli precèj, saj so v zadnji gostilni kupili še dve steklenici vina, da bodo še oče vedeli, kdaj je prišel sin iz Amerike, skratka: prav težko so prišli domov.

Stari Mecesen in Nace sta bila kmalu potolažena, živino sta gospodinja in Ančka brž opravili, in res ni bilo nič hudega, čeprav so se precèj zakasnili. Vse bi še bilo, samo pri rožnem vencu se je Mecesnja nekajkrat zmotila, Ančka in Domen sta pa zaspala. Ej, če kdo pride iz Amerike, kaj ne bi malo zadremal!

Domen pa ni bil zaspan le prvi večer, ampak drugi in tretji dan ga je tudi spanje še prav močno veselilo. V enem tistih zaboječkov je prinesel s seboj nekakovo mrežo in jo privezal na vrtu na jablano, potem pa je ležal in se zibal na mreži. Hm, takega še niso videli

Vršani, da bi se odrastli človek zibal in po dnevu spal.

„I, kaj hočeš, če nas jeden pride s Kuma ali druge božje poti“, tako si je razlagal Domenovo početje Blažon, „ni nekaj dni za nobeno rabo. Kaj si mislite, iz Amerike je za spoznanje daljši pot kakor od hleva do pôda: kaj ne bo truden?“

Ko je bil Domen že več kot teden dni doma in le ni prijel za nobeno delo, zdelo se je tudi ženi Lojzi vendar-le preveč počitka ter ga začne z lepo nagovarjati, da bi pomagal pri delu.

„Saj vidiš, da sem sama za vse“, govorila mu je, „kaj bom sedaj najemala, ko si ti doma? Nace mora hoditi k nauku, da opravi, drugače mora pa pasti živino. Z Ančko pa veš da ne bova pšenice mlatili. Zlezi že s tiste mreže, da ne boš vedno na nji kakor pajek!“

„Lojza, poslušaj, kaj ti pravim“, pušil je Domen pipo ter jel dopovedovati ženi: „Jaz prav rad delam, če ne delam — zastonj! O nikar ne misli, da te dni samo lenobo pasem. O ne! Ves čas že premišlujem, ali bi sedaj hišo prezidal, ali bi odložil do pomladi. Malo premajhna je za gostilno, in pa vse starikavo in zanemarjeno je.“

„Misliš-li, da boš imel z gostilno res kaj dobička?“ odvrne Lojza, ki se ni nič kaj zlagala s to njegovo mislijo.

„Tisto me prav nič ne skrbi, zakaj sem si pa v Ameriki največ pri nji pridobil? Ne rečem, da prvi dve leti nisem imel dobrega zaslužka. Dober je bil, a trdo prislužen. Ali tukaj doma je to vse drugače. Na polju je veliko trpljenja, od zgodnje pomladi do pozne jeseni, in kolikokrat — brez dobička! Pride suša, pride moča, pride toča — in zastonj je bilo vse delo. Te šibe so hvala Bogu redke, a včasih se sicer mnogo pridela, pa ne stržiš nič. Z gostilno bo pa drugače. Jedno uro na okrog ni nobene gostilne; rad bi poznal človeka, ki bo trdil, da ne bom imel pivcev! Pa jim bom malo postregel, malo pomenil se ž njimi in si delal denarce — brez trpljenja.“ Take načrte je imel Domen.

„Kaj bo s poljem?“ postavila se mu je zopet po robu žena. „V teh štirih letih sem se že toliko ubijala ž njim, da imam vsega že prav do grla zadosti. In da bi se morala zopet! Ne boš!“

„Ne bodi tako hitra“, miril jo je mož, „saj ti ne bo treba več delati, kakor boš hotela in mogla. Kjer je denar, tam so tudi delavci.“

Pa Lojze le ni mogel vneti za gostilno, zakaj še ni obmolknila, temveč povedala je, kar ji je težilo srce.

„Poglej“, dejala je in se naslonila na jablano, „prva leta, ko sva se vzela, pravil si vedno, da

bi bilo vse dobro in bi bil prav vesel, da bi le dolga ne bilo. Sedaj bi dolg lahko vrnil, no pa hočeš vtakniti denar v gostilno, o kateri ne veš, ali bo kaj ž njo, ali ne bo nič. Braniti ti seveda ne morem, toda povem ti popolnoma odkrito, da mene prav nič ne mika gostilna.“

„Mene pa kmetija še manj“, odvrnil je Domen že malo nevoljen. „Le nikar se že naprej ne upiraj, ko še ne veš, kako dobro nam bo. Pozneje mi boš še hvaležna, verjemi mi.“

„Težko, težko, Domen.“

„Poskusil bom, saj lahko opustim, kadar hočem.“

To je bil zadnji razgovor. Domen je dobil kmalu potem pri gosposki pravico za gostilno, oskrbel si je kozarcev, dve vrsti vina, pivo, žganje, nekoliko je polepšal po hiši in okoli nje, pribil nad vrata desko z napisom: „Gostilna pri Američanu“ ter začel točiti.

Tista jesen je bila bogata. Vršani, ki so bili sploh precēj imoviti, bili so to leto posebno založeni z denarji, ali bolj prav rečeno, za jedenkrat so imeli dokaj okroglega pod palcem, dasi je imel že vsak novčič določeno svojo pot, ki bi jo imel nastopiti po zimi ali šele pomladi.

No, sedaj pa nova gostilna pri Američanu na Vrhu! Vršani do tega časa niso poznali take potrate. Kadar je bil kdo žejen, napil se je vode-kapnice. Za težje delo so imeli po nekaterih hišah sod hruševca, semtertje tudi kaj slivovke, pa to je bilo le za včasih. Vino so pili jedino ob nedeljah, kadar so čakali od prve ali druge maše krščanskega nauka.

Kdo bo pa pil pri Američanu? (Ime Mecesen se je kar jelo pozabljati.) Vršani pač ne! Ne? O prilika, ta nesrečna prilika! Tudi pijače ne vajene Vršane je premotila.

Domen je stal rad na pragu, kadar so sosede memo hodili ali vozili.

„Danes je pa vroče“, začel je napeljevati vodo na svoj mlin, „kaj nisi nič žejen?“

Ako je kdo odgovoril, da je žejen, ponudil mu je vina ali piva; ako pa je ta ali oni odvrnil, da ne, prigovarjal mu je, naj vsaj pokusi, kakšno pijačo ima. Tako je ujel vedno kakega gosta, in kar je bilo zanj še najbolje, privadil jih je.

Drugič marsikoga že ni bilo treba več siliti, tudi ne vprašati, ampak sam je rad stopil k Američanu, da je dobil kaj mokrega za v grlo. Vzrokov je bilo pa vedno dovolj: zjutraj je bilo mrzlo — požirek slivovke bi človeka pogrel; popoldne je bilo — vroče, hladila je bilo treba; ob deževnih dneh je bilo kakor nalašč prav pripravno stopiti za trenutek k Američanu, da se je zvedelo, kaj je novega po svetu. Domen je namreč veliko vedel povedati o Ameriki, pa

tudi druge novice mu niso nikoli pošle, ker je bil vedno kak tujec v njegovi hiši.

Vse take in jednake vzroke pa je poiskala strast pijančevanja, ki se je jela pri mnogem Vršanu nevarno vzbujaati. Med najzanesljivejšimi pivci pri Američanu je bil Blažon, ki ni mogel nikoli dopovedati, da sta bila z Domnom že od nekdaj in sta še vedno velika prijatelja. Siro-maku je šla sicer trda za denar, toda za pijačo je le dobil.

„I, koliko trpimo, zakaj bi se pa zvečer malo ne povešeli?“ tolažil je skoro vsak večer sebe in druge ter visel pri Američanu, dokler so mu hoteli svetiti. Pil ni kdo vé koliko, ker ni imel za kaj, a govoril je brez prestanka. Vse je hotel vedeti, in Domen, ki je bil dober go-vorač, mu je komaj sproti odgovarjal. Seveda je včasih tudi kaj pridejal, česar ni videl, ne doživel, a Blažonu je bilo vse dobro, da se je le govorilo.

Nekega jesenskega večera je zopet sedel Blažon in še nekaj drugih Vršanov, seveda bolj žejne vrste, pri Američanu.

„Veste kaj, nocoj sem pa jezen“, prične Blažon. „Res sem jezen. Pa zakaj sem jezen? Novo neumnost so si izmislili doli v dolini in sedaj hočejo, da bi imel zaradi nje jaz škodo. Ali jaz je nečem imeti poprej, dokler ne zvem, kaj mislite vi.“

„Kaj pa je?“ hiti ga povpraševati od vseh strani kakih pet glasov.

„Tam ob cesti sem listje grabil“, odgovarja Blažon, „kar se pripeljeta s tistim črnim konjem župan Mazinec in ž njim Hvalè. Pa kar nadme, pa me primeta za roko in me vlečeta, češ, Blažon, ti si mož, da malo takih, kaj ne, Blažon, ti boš dal dve smereki! — Tristo pajkov! sem zavpil — pa čudno, da nisem bolj zaklel, zakaj jezila me je že njiju nadležnost — kaj sta pametna človeka ali sta razbojnika ali ka-li? Spustita me vendar, potem pa povejta, kaj bi rada! Dve smereki, dve smereki daj! Komu? zakaj pa? No, potlej sta mi šele dopovedala, da mislijo dolinci napraviti brizgalnice, da bodo ž njimi ogenj gasili, in da bodo zidali tudi hišico, kjer bodo shranili brizgalnice. Sedaj sem šele vedel, zakaj sta me tako pestila.“

„Ali si jima obljubil?“ vedel bi bil rad Urban.

„Obljubil sem, pa tudi nisem. Ne rečem, da ne bom dal, samó prej moram vedeti, kaj bodo naredili drugi Vršani; nečem, da bi jedini jaz zgago delal, ali pa da bi se mi drugi posmehovali. Kako se vam tedaj zdi?“

„Jaz bi že nič ne dal“, oglasi se Urban. „Kdaj pa nam bo brizgalnica kaj koristila? Predno bi dolinci pri nas ogenj zagledali, potem predno bi na Vrh prišli z brizgalnico, če bi jo po naših

potih sploh mogli pripeljati, povem vam, ves Vrh desetkrat pogori.“

„Dobra je pa le taka brizgalnica“, pove še Mihovec svojo misel. „Ono leto sem šel za mlatiča in sem jeden teden mlatil v Šiški. Kar začne goreti. Seveda smo šli vsi pomagat gasit. Toda kako boš sirota s tal polival vrh strehe! Najedenkrat pa pridejo iz Ljubljane z dvema brizgalnicama. To je bilo pa sedaj vse drugače: brizgalnica je metala vodo kot za igračo čez streho! Mi bi pot popravili, pa bi bilo tudi za nas dobro.“

„O Mihovec, o tem pa le tiho!“ zavrne ga Urban; „tako dolgo pot bomo popravljali samo za to, da bi nam jo ob prvem nalivu voda raztrgala? Rajši sami za-se napravimo brizgalnico, ta bi nam bila bolj potrebna. Ne res, možje?“

„Res, skoro da res“, pritrjujejo mu od vseh strani.

„Kaj pa ti praviš, Domen, — ne, Američan hočem reči — ali se ti zdi vredno in pametno napravljati brizgalnico?“ obrne se naposled Blažon na hišnega gospodarja.

„Če bi imeli tako urejeno, kakor sem videl v Clevelandu“, začne samozavestno Domen, „potem si ne morete misliti boljše naprave. Tam imajo že konje tako izučene, da kar brž, ko zaslišijo trobenje, s katerim naznanjajo požar, sami tekó k brizgalnicam. Ojnice so vedno kvišku pritrjene in kadar konj stopi pred brizgalnico, same stopijo navzdol, da konj kar lahko zdirja. Vidite, tam hitro pomagajo in ogenj brž udušé.“

„Tè-tè, Američani so pa tiči“, čudi se mu vse vprek, Domen pa nadaljuje:

„Za nas bi bilo pač najbolje, če bi imeli v vasi brizgalnico, da bi jo brž lahko rabili, samo draga je ta stvar, štiristo bi ne bilo dosti. Potlej pa za vodo bi morali bolj poskrbeti, večje jame za luže bi morali izkopati — pa saj se bomo še lahko pogovorili. Kje je pa zapisano, da bi morali že nocoj vse dognati?“

„Jaz bi pa rad vedel, kaj bomo ukrenili Vršani, če ne, bodo hoteli dolinci smereki“, sili Blažon v prejšnji pogovor.

„Daj jih, pa je mir in konec besedij“, svetuje mu Domen.

„Ako drugi ne bodete nič dali, jaz sam tudi ne dam nič, rajši jih tu pri tebi zapijem, da veš“, vpije Blažon.

„Pa jih zapij, jaz ti ne bom branil“, smeje se mu Domen.

„Saj jih bom, če me ujezi; pri moj kuha, da jih bom“, jezi se že ne vedé zakaj Blažon.

„Ti Domen, povej nam vendar po pravici, ali je v Ameriki zemlja res tako rodovitna kakor pripovedujejo, ali le lažejo“, napelje sedaj Mihovec pogovor drugam; „poglej, pri nas je

bila pšenica letos tako polna, da že davno ne tako: ali je v Ameriki morda še bolj plenovita?“

„Pri nas ali pa v Ameriki — kakor nič in vse!“ razklada Domen. „Prvo leto, ko sem prišel tje, spravila sva se o binkoštih s Čižmanovim Jurjem — če ste ga poznali — k njegovemu bratu malo pogledat. In tam sem prvič natanko ogledoval, kako rodi pšenica v Ameriki. Prejšnjo zimo je požgal, pomladi pa vsejal pšenico. To vam je bila pšenica! Visoka, močna, klase pa dolge in polne, da ni moglo več vanje iti! Pomislite, če bi bilo še gnojeno, kakšna bi bila šele potem!“

„Še jedenkrat mi napolni!“ pomolí po teh besedah Mihovec Domnu prazno steklenico. Domen odide po vino, pivci pa ostanejo sami.

„Ali kaj verjamete?“ pozveduje potihoma Urban pri tovariših. „Meni se vse malo preneverjetno zdi. Mislim, da je Domen tudi tistega petelina videl, ki je zvezde zobal.“

„Drugodi so drugi ljudje, druge navade, boljša zemlja, kakor pri nas, zakaj bi ne bilo res?“ potegne se Blažon za svojega vélikega prijatelja.

„Saj sme verjeti, kdor hoče“, zavrne ga kratko Urban, drugi pa nimajo priložnosti povedati svojega mnenja, ker v tem hipu že postavi Domen vino pred Mihovca.

Sedaj pa se oglasi še Možnarček, ki je doslej le pil in poslušal:

„Dostikrat so že govorili, da se v Ameriki prav lahko in hitro omoži ali oženi. Predlansko pomlad je šla Bobičeva Katra v Ameriko in v prvem pismu — kakih sedem tednov če je bilo po njenem odhodu — je že pisala, da se je omožila. Kaj gre res tako brez vseh sitnostij? Katra bi se doma ne bila tako brez zavir.“

„Glej ga Možnarčka, o, kaj se pojdeš v Ameriko ženit?“ napadejo ga vsi hkrati.

„Če bi se bil mislil“, zdi se le-temu za malo, „bil bi se bil v teh šestih letih, kar sem vdovec, lahko že desetkrat. Jaz le tako vprašam, ker se mi je zdelo tisto pripovedovanje izmišljeno.“

„O res je, res“, potrjuje mu Domen, „tam je zakon hitro sklenjen! Ni treba ne ženitovanjske zglasnice od župana, ne rojstvenega in krstnega lista, ampak tam vse verjamejo. Moj Bog, predno bi dobili ženini in neveste pri nas zahtevana pisma od vseh krajev in koncev sveta tje v daljnjo Ameriko, postarali bi se že in davno skesali.“

Take so razdirali pri Američanu večer za večerom in hvaležni so bili Domnu, da je napravil gostilno. Žene sevé so bile hude. Poprejšnje čase so se jim možje le poredkoma izgubili v krčme, to je bilo ob kakem sejmu ali ob kaki drugi posebni priliki, sedaj pa vedno! Toda predrugačiti tega niso mogle.

Domen kajpak se je veselil, ker je postopal, pa vendar-le služil denar. Njegov stari oče pa je bil tudi sovražnik te novotarije.

„Čez štirideset let sem gospodaril, nikoli nisem kruha stradal“, jezil se je včasih na tihem, včasih glasno, ako ga je hotel kdo poslušati; „vsega mi je dajalo za silo posestvo, kolikor ga je pri hiši, čeprav je le tretjina zemljišča. Sedaj si pa izmisli gostilno, da še na stare dni nimam miru in ga bržkone še na zadnjo uro ne bom imel. Po dnevu tako ne morem spati, po noči pa vedno vpitje teh zopernih pijancev!“

A tudi Lojza se z gostilno še vedno ni mogla sprijazniti, dasi se je precéj potočilo.

„Zvečer bi šel človek rad k počitku, pa ne more, dokler se hiša ne izprazni“, tožila je nekoč možu, „to ni nič! Zjutraj sem pa vsa dremotna, ko bi bilo treba vstati.“

„Le potrpi“, tolažil jo je Domen, „pomladi prizidam še čumnato, pa bo dobro. Sedaj na zimo pa ne bo nič zamude, čeprav jo zjutraj malo dalje potegneš.“

„In otroka se bodeta vsa izpridila, če bodeta morala poslušati vsakovrstne čenče teh kvasačev! Nobeden nič ne pomisli, kaj se sme izreči in kaj se naj zamolči vpričo takih otrok, kakor sta Nace in Ančka. Pa ti sam tudi nisi nič boljši!“

„Večkrat sem že sam malo mislil na to, pa ni nevarnosti, saj takoj zadremljeta, da le luč prižgemo.“

„Zadremljeta ali pa na ušesa vlečeta, kakor hočeta.“

„Kadar hišo razširim tega ne bo več, saj sem že rekel.“

„Skupne večerne molitve tudi skoro več ne poznamo; jeden obleži tukaj, jeden zaspi tam, nazadnje pa ni nikogar, da bi molil.“

„Nekaj je že resničnega, kar mi očitaš, toda povej mi, kaj pa več nese: kmetija ali gostilna? Živeti moramo vendar-le? In če si izberem kruh, ki ga lože pridobivam, to po mojih mislih ni posebna napačnost. V Ameriki sem poskušal oboje: delal sem, prav trdo delal, pozneje sem se pa oprijel gostilne. In ko sem prinesel denar domov, še nikoli me nisi vprašala, kateri denar je prislužen z ročnim delom, kateri pa pridobljen v gostilni. Tako-le je, kaj hočeš? Iz vseh stanov se pride lahko v nebesa.“

Njegova beseda je bila zadnja, Lojza je umolknila, ker je spoznala, da moža nikakor ne veseli poljsko delo. Tako je ostala na Vrhú gostilna, naj je bilo to vsem po godu ali ne. Dasi bi jo bile žené najrajše prestavile Bog ve kam daleč za deveto goro, ni se ganila z mesta, ni se jela podirati, temveč pomladi so prišli zidarji ter jo jeli popravljati.

In dobro dolgo je imel Američan, kakor so sedaj že splošno rekali Domnu, zidarje pri hiši, mnogo dalje nego je iz početka sam mislil. Okna so mu bila premajhna, zato je velel zid prebiti, da bi se napravila večja. Pa staro stvar popravljati je vselej težava. Tako tudi tukaj. Stari zid ni bil nič prida, kar podiralo se je.

„Veš kaj, Domen“, nasvetoval je zidar-mojster, „boljšega ne moreš storiti, kakor da podereš ves zid. Saj vidiš, kakšen je. Novega ostrešja, posebno če res misliš kriti z opeko, ta zid nikoli ne bo držal. Kaj pomaga, če nad okni zid nekoliko vzdignemo, ko pa pri tleh ni moči. In ko že delamo, naredimo, da bo res komu podobno.“

Domen je premišljeval, na zadnje tudi sam izprevidel, da bo treba res zidarja slušati.

„Pa vse poderite!“ ukazal je torej, samó molčé ga je skrbelo, koliko bo vse to stalo. Jedina ugodnost je bila vendar ta, da je imel kamenja prav blizu hiše na preostajanje. Konec vrta je namreč molela izmed zelenja velika skala, katero so sedaj od vrha po malem odbili in odlomili, ko pa to ni bilo več mogoče, razstrelili.

In koliko so zazidali zidarji apna! Blažon, ki je vlekel plačilo, se je že naveličal voziti, kako sit je bil šele Domen, ki je plačeval ter žalosten opazoval, kako se mu krči kupček denarja!

Kajpak povedal tega ni nikomur, še ženi ne, in zato so Vršani ugibali, koliko je neki prinesel iz Amerike.

„Hencano, s praznimi rokami ne bi mogel tako šariti“, menil je Možnarček, gredoč nekda z Mihovcem od Američana, kjer sta ga sunila vsak jedno šilo in ogledovala, kako napreduje zidanje.

„Pa kakšno bo sedaj naredil!“ vskliknil je Mihovec malodane nevoščljiv. „Nobeden nima take hiše kakor bo Američanova; no, kar je res, lahko povem: temu je Amerika pomagala na noge. Ali še bolj bo obogatel. Kaj meniš, da mu gostilna nič ne nese?“

„Nekateri človek ima pač srečo. Poglej, samo štiri leta je bil v Ameriki, pa bo živel kakor gospod, vedno je lahko v senci, po zimi pa na gorkem. Druge pa nesreča preganja doma in na tujem. Mlinarjev Jože je bil menda celih sedem let ondi, nazadnje je morala pa ona še smereke prodati, da mu je poslala za na pot domov. Ali Gašperjev Janez: dolgo je bil za veliko lužo, sedaj pa dela kakor ti ali jaz in kleplje močnik, kakor ga je poprej.“

Vsi pa tudi niso bili tega mnenja kakor Mihovec in Možnarček.

Strel in Letač sta drugače sodila, ker sta oba sama imela precéj pod palcem in tudi vedela, kaj se trpi za groš.

„Ni vse zlato, kar se sveti“, zmajeval je Strel, ko sta se zmenila o tem, kako se baha Američan. „Meni se zdi, da ne bo zmagoval.“

„Če ni bolj založen z denarji, kakor čutim jaz — no tebi lahko povem, ker si mož: veš, dolga pri meni še ni poplačal — ne bo prav lahko dozidal. Seveda obresti dobivam o pravem času, zato ga nič ne silim. Saj mi je vse jedno, ali imam denar tu ali tam. Ako si bo pa hišo popravil, potem bo še bolj varno zame.“ Tako je govoril Letač ter se ni nič vznemirjal zaradi zidanja Domnovega.

„Naj bo, kakor hoče, saj se vsaka reč kmalu zvé.“

„Jedino to mi pa ni všeč, da ima vedno toliko pivcev. Vrh bo opešal.“

„I, saj bo zate še boljše, ker imaš denar, da ga boš posojeval.“

„Saj tudi ti nisi brez njega.“

„Ne bom ravno stokal, toda mož si ti.“

„No, no, kaj bi se hvalila! Posojevalo se bo že, ali če bodo sami berači, redili jih bomo le mi, ki bomo še kaj imeli.“

„Ne morem ti oporekati, resnico govoriš.“

Ta dva moža sta pač vse najbolj trezno preudarila ter dobro pogodila, kako je z Američanom, toda njune besede so ostale med njima.

Neka druga sodba o Američanu pa je prišla med ljudi in tudi Domnu samemu na ušesa.

Kupček, mož Domnove sestre Neže, namreč kar ni mogel trpeti Domna. Takoj prvi čas po vrnitvi iz Amerike je tu pa tam zinil kako pikro o njem, kadarkoli se je govorilo, koliko je prihranil: a sedaj, ko je Domen prezidaval hišo, ni mogel več strpeti, da bi molčal.

„Seveda, seveda, on lahko zida“, hudoval se je proti sosеду, „saj ima še denar od naše hiše. Kako je prišel v Ameriki do denarja, tega natančno ne vem, mislim si pa lahko.“

„Molči vendar“, mirila ga je Neža, „ako to zvé, utegne te tožiti, potem boš pa imel jezo in pota.“

„V obraz mu povem, če hoče“, ni si dal Kupček nič dopovedati, „da ima naš denar. Saj so vsi videli listnico, po očetovi smrti pa

je ni bilo in je ni nikjer. In omarica je bila od dne, ko so oče delali oporoko, vedno zaklenjena, in jaz sem jo po očetovi smrti prvi odprl. Torej kam je prešla listnica z dvesto goldinarji? Nikar ga ne izgovarjaj, čeprav je tvoj brat!“

„Kakšno reč ste imeli že takrat, predno je šel v Ameriko, pa mu ni mogel nobeden dokazati. Bodi torej tiho, saj ti vsa jeza in govorjenje ne bo dalo onih dvesto goldinarjev.“

„Za dvesto goldinarjev že smem potožiti, ne? Jaz jih ne morem kar tako pozabiti.“

Američan je zvedel to ter se silno togotil nad Kupčkom:

„Saj mu jih rad plačam, z obrestmi vred poplačam tiste goldinarje, samo to naj mi dokaže, kdaj sem jih vzel. Zapreti bi ga dal, ker mi jemlje pošteno ime, pa zaradi sestre svoje mu prizanašam. Križ božji, če sem res tat, kako pa je to, da me ne zapró? Naj kdo ukrade le pet goldinarjev, že bo sedel, meni naj bi pa prizanašali, če bi bil ukradel dvesto goldinarjev? Kolikokrat sem že Boga prosil, da bi na dan prišlo, kje je tisti denar, pa nisem uslišan. O da bi bil že rešen tega križa!“

Vršani sami niso vedeli, kaj naj bi si mislili o prepornih dvesto goldinarjih. Kupček je tako za gotovo trdil, da je Domen tat, a le-ta je zopet dokazoval svojo nedolžnost, in sodišče ga ni prijelo, kdo bi mogel uganiti pravo?

Tako je bilo Američanu življenje v starem svetu od dné do dné zopernejše. Hiša je bila sicer ob letu njegove vrnitve že dodelana in zares prav lepa, najlepša na Vrh, toda samo lepo stanovanje še ne dá prave sreče. Domen je bil skoro vselej jezen, kadar se je ozrl po olepšani hiši, saj mu je požrla ves denar, in sedaj še toliko ni imel, da bi vino in drugo pijačo lahko redno plačeval. Res je vsak dan kaj stržil, toda tisti krajcarji se kar nekam pogubé in nikoli jih ni zadosti, če ni nikjer večje zaloge. Take pa Domen ni več imel, in zato ga ni nobena reč več veselila. Zopet je ležal na mreži ter se hudoval nad muhami in drugimi sitnostmi in sitneži. (Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Dalje)

VI.

Dan je jel svitati, a jaz še nisem bil zatisnil očesa. In kako tudi! Skrajno razburjeni živci mi tega niso dopuščali, temveč so siloma odganjali spanec ali bolje, onemoglost, katera

me je hotela početkoma objeti vsled prevelikega napora in utrujenosti. Če sem bil prve ure po onem grozovitem dogodku v gozdu do cela omamljen, torej tōp proti vsem vnanjim utiskom, postajal sem sedaj zelo občutljiv

in razdražljiv. Nisem mogel več strpeti na ležišču; vstal sem torej in se napotil na plano. Prekoračivši dvorišče, sem šetal gori in doli ob logu, izkušajoč iznebiti se bridkih spominov...

Za malo časa se mi je pridružil Pedro, skrbni Pedro, ki po mojem prihodu menda tudi ni več spal, zakaj večkrat sem začutil njegovo roko, katero mi je pokladal na vroče čelo; skrb do mene mu ni dala miru, in poiskal me je. Zveselil sem se ga, v pogovoru ž njim sem saj mogel pozabiti na drugo, in dejal, ustavivši nehoté korak:

„Pardon, sennor!“

„Prosim, zakaj?“

„Ker mi dosedaj ni prišlo na um, da bi vam bil naznanil izid svojega včerajšnjega izleta.“

„Oho! Tu se šalite! Moja dolžnost je le, da se vam iskreno zahvalim —“

„Za kaj vendar?“ hitel sem čudeč se.

„Za vašo neprecenljivo pomoč.“

„Saj ne znate, če sem imel sploh kaj uspeha!“ — Sedaj je strmel on.

„Sennor, vi se v resnici šalite! Ali ni bežal Grk v Madsero?“

„Kako? Kdaj sem vam kaj pravil o tem?“

„Tako ob svoji vrnitvi vendar!“

„Ne pomnim toliko.“

„Siromak je bolan...“ zamrmral je sam zase in nadaljeval glasno: „Ko ste se smrtnobledi in slabotni opotekali ob moji roki po stopnicah, takrat ste dva- trikrat ponavljali: ‚Haronis v Madseri‘; to so bile pa tudi jedine besede, ki ste jih sploh izpregovorili, potem ste kakor mrtvi padli na blazine.“

„Pa nisem ni za hipec zadremal.“

„To vem dobro... Sennor, nekaj strašnega se je moralo goditi z vami; smem li slišati, kaj?“ Sočutno mi je privzdignil glavo.

„Ne, ne!“ branil sem se v strahu. „Ne smem misliti na to... Pozneje zveste vse, pozneje. Sedaj naj molčim.“

„Le umirite se, dragi amigo!“ odgovoril je mehko. „Vprašal sem vas, ker vas ljubim, a sedaj ne črhnem več zloga o tem. Poznam, kaj pomenja to, biti na duši bolnemu. — Vi ste prejeli sinoči rano v srce, rano, katera je tem hujša, čim mlajši in neizkušenejši ste v boju življenja; — a ne bojte se! Ni tako huda, da bi se ne zacelila, bodisi na ta ali oni način. I jaz sem se v mladeniški dōbi zvijal pod kruto roko usode, a prebolel sem njen udarec. Človek je trdo drevo, na katerega koreninah in mozgu morajo dolgo, dolgo glodati črvi, predno je podró; vse izpodjedeno in izdolbljeno pa naposled še kljubuje vihri, dà, išče si celó novih, hujših sunkov, dasi čuti bližnji padec: vse iz porogljivega ponosa.“

Kovaču se prikaže Bog.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

Dolgčas zavlada po deželi.
(Čiklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

— Po kratki dôbi bodete zopet veseli, kakor ste bili doslej!“

Pogovarjala sva se nato o rečeh, tičočih se naše prihodnje ježe, in prešla tako zopet na Grka in na njegovo sedanje bivališče.

„Precejšno pot imamo“, ménil je Španjol.

„Kdaj bomo lahko v Madseri?“

„Vračunivši pot v Eski-Džumao, v štirih dneh.“

„Bien; pravzaprav se nam niti ne mudi; a čim preje, tem bolje. Kdaj se odpravimo od tu?“

„Moja želja je, da kmalu. Najpripravneje se mi zdi takoj ob solnčnem vshodu, da dospemo proti večeru v mesto Trnovo, kjer prenočimo.“

„Dobro; meni je prav in Julesu bo tudi, saj je v vaši odsotnosti vedno tožil, kako dolgočasno je v tem anarhističnem brlogu, kakor imenuje selo. S hčerjo županovo zabavati se, se je kmalu naveličal, menda zato ker ga ona nič ne umeje. Z Ilijo sta lazila do večera za divjimi golobi in sedaj spita, kakor da bi se ne hotela nikdar več prebuditi.“

Tako izprehajaje se v hladnem jutru sva se zopet približala plotu, ki je obdajal od zadnje plati županovo posestvo. Tu so se odprla vrata, izhod z dvorišča, in na pozorišče je stopil Francoz, ki je mahajoč z rokama po zraku hitel proti nama, kličeč že od daleč:

„Bon jour, messieurs!“

„Bon jour, monsieur!“ donelo mu je nazaj.

„Sacrebleu! Vendar sem vaju iztaknil! Kakor da nimam družega veselja, ko zreti vajini nebeški osebi. Kaj se vendar potikata na vse zgodaj po samoti? Menda lovita kobilice in muhe!“ S tem je prisopihal k nama.

„Muhe ste gotovo vi pritresli s seboj!“ odvrnil mu je Španjol, smeje se na glas.

„Ah! Vaš svetovnoznani humor, monsieur Pedro, me že zopet osrečuje? Bravo, bravo! Le izvrstno naj vam teknejo moje muhe in čestitajte si, če vas na vse zadnje smatra mastni naš župan za jednako žuželko ter vas pogoltne živega in kosmatega!“

„Kaj se je pripetilo, da naju potrebujete?“ vpraševal sem jaz vshičenega.

„Jaz, jaz vaju prav nič ne potrebujem! A želi vaju vodja anarhistov, pitani hadži Denko, ki je za zajutrek požrl krokodila, katerega pa ne more prebaviti; zato — —“

„Resno, monsieur, resno!“ poprosil sem ga.

„Diable! Ne žalite me! Kaj mislite morda, da uganjam tu norčije? Če ne verjamete, kar sem rekel, pa idite sami gledat! Nos mu je patentirana orjaška kumara, trebušček pa uradno cimentiran sod petih veder, — tedaj dva v nebo kričeča odseva ogromne vsebine.“

„Potemtakem je možno, da mu počiva i v nosu krokodil!“ dejal je poltiho Španjol.

„Piramidalen dovtip, sennor! Sodite kajpak po lastnem kopitu, ki vam diči duhoviti obraz: pri vas je nos trebuh, — zato oblastno umerjen svojemu namenu, in trebuh nos — tedaj sramežljivo in ponižno skrit.“

„Haha; dobro, dobro!“ krohotal se je oni.

„Med debeluhe se pač ne morem prištevati; a moj nos take obsežnosti, — izborno!“

Njegova veselost se je polastila še mene, in tudi Jules ni mogel več ostati resen. Smejali smo se sedaj vsi trije, dokler nisem jaz prišel:

„No, monsieur, povejte vendar, kaj se godi z našim gospodarjem?“

„Da, ko bi sam to znal! Dela strašno kisle obraze, bije se z rokama po debeli glavi in stoka in ječí, da bi kamen omehčal: a kaj mu je, tega nisem mogel doznati, ker ne razumem njega bolgarsčine. — Sanjal sem baš prav prijetno, da luščim njega iz kože in ga zrezavam na dolge in široke kose, katere mi pomaga Ilija soliti in sušiti na solncu, ko me naenkrat prebudi hreščeče pihanje in javkanje: pred menoj stoji junak mojih sanj v prej popisani podobi in mi hoče z raznimi neumljivimi gestikulacijami nekaj dopovedati; med drugim maje, trese in naposled izruje leseno omrežje pri oknu in se naposled sam maši v odprtino. Jaz, meneč, da hoče tam skozi, zgrabil sem ga za bedri in ga potiskal od zadaj, a tedaj jame tuliti in riniti nazaj, da sem ga moral izpustiti. Kakor parni stroj je drvil nato proti durim, jih skoro polomil, zgrešil zunaj stopnice in se s pretresljivim krikom in vikom, hruščem in truščem prevalil preko njih v vežo. V strahu, da se je ubil, sem hitel za njim, a tu se je že navzlic svoji debelosti pobral in me vlekel za suknjo na dvorišče in proti kleti; — menda me je hotel ondi zatvoriti. Izpulil sem se mu in hitel po Ilijo, a tega nisem več našel na skednju in sploh nikjer v hanu; iskal sem torej vaju dva. — Sedaj pa le z menoj, da pomirimo tega človeka, ako je zblaznel ali stekel! Meni se smili; morda je v resnici kaj neprebavljivega ali otrovanega izpil ali pojedel, da ga sedaj obhajajo težave; saj trebuh in nos sta mu velikanska.“

Že v teku njegove povesti smo bili stopili na dvorišče in premerili sedaj naglih korakov pot do hana samega. Dočim sta tovariša zastonj ugibala, kaj bi pomenjalo čudno vedenje županovo, sem jaz že vse slutil. — In to je bila vesela, vesela slutnja!

Ti nesramna potuha! Prej ravnodušnega, da, lokavo-zadovoljnega obraza, kremžil je takoj, jedva nas je zapazil, svoje zalite poteze na vse mogoče načine, da bi jim podelil izraz mrčnosti in srditosti. Sedel je sključeno na kameniti

klopi pred jedno obeh kletij, huduje se sam med seboj:

„Vsi župljani morajo za njima, vsi! Gorjé lopovoma! Iz tako trdne kleti uiti: nečuvno, nemóžno! Tu jima je moral pomagati vrag, pravcati vrag!“

„Da, prav govoriš, vrag jima je pomagal, — vrag v človeški koži!“ pritrdil sem mu jaz, stopivši predenj.

Naglo se je vzdignil, kakor iznenajen od mojega prihoda, in večkrat pokašljuje spravil s klavernim glasom na dan:

„Gospodine! Strašna nesreča-ve: jetnika sta pobegnila-ve!“ Plašno mi je zrl v oči, čakajoč, kako sprejemem to novico. Zviti lisjak! kakor da ni čul prej moje izjave!

„Zakaj si ju izpustil!“ bil je moj malo-marni odgovor. Za hip je prebledel, a takoj se oponesel na videz razžaljen:

„Kaj čujem! — Gospodine-ve!“

„Hadži Denko-ve!“ posnemal sem ga dobrovoljno.

„Jaz sem ju izpustil-ve?“

„Da, dragi Denko.“

„To je veliko razžaljenje!“

„To je še večje, če se mi lažeš!“

„Prosim gospodine, potrudi se v klet —.“ Skobacal se je pred menoj v poltemni prostor in jaz sem mu sledil; tovariša sta istotako storila.

„Tu poglej!“

Pokazal je s prstom na železno omrežje, ležeče pred malo lino na tleh.

„Nu, kaj je s tem?“

„To močno železje sta izpulila lopova.“

„Si ti izpulil, hadži Denko!“ dejal sem z nasmehom.

„Bože mili! — Jaz!“ vskliknil je ves iz sebe.

„Ali bolje“, nadaljeval sem mirno, „samo omajal si je, da sta imela potem onadva manj dela.“

To je bilo pa zanj že preveč! Opošel se je, razprostrl roki, kakor da bi se me hotel obraniti, in debelo zijal, češ, ali sem bitje tega sveta! Ohrabrivši se naposled, jel se je rotiti:

„Naj sem takoj mrtev, če sem res storil to! Jaz, župan sela Dušve, in naj podpiram hudobijo! Pričakovati moram vendar, da me takoj ovadiš pri sodišču, in zaprejo potem mene samega. Ako sem sploh namerjal osloboditi ju, tedaj bi bil to lahko zvršil, odklenivši jima s kratka ječo. Ušla sta sama, gospodine, sama; in dokaz temu je to izruvano omrežje.“

„Saj ne zanikam, da se nista oprostila sama; a ti si jima šel pri tem na roko, zrahljavši omrežje, še predno si ju zaprl na tem kraju.“

„Saj je možno, da je bilo ono samo na sebi slabo!“

„Haha, hadži Denko, sedaj si se izdal: da, tako je bilo! Omrežje je bilo slabo vzdano, in ti si znal za to. Da je bila kdaj tvoja resna volja, izročiti onadva sodišču v Sevljevem, tedaj bi ju bil spravil v varnejšo klet; a ti si se bal neprilichnosti, ki so ti utegnile nastati iz tega in iznebil si se jih na preprosti način. Da izmed vaščanov nihče ne zna za tvoje početje, to te mora le zadovoljiti. Ne misli pa, da te vsled tega naznamim v Sevljevem; nikakor! Vesel sem, da nimam s to stvarjo nič več opraviti. — A to ti rečem; ako s slehernim hudodelcem postopaš tako, potem si za župana pač najpripravnejši mož. — Zdrav!“

Ostavlil sem ga na mestu in se napotil proti hlevom, v srcu miren in zadovoljen, da še nikdar tako. Moral sem biti sicer proti županu strog in nevoljen, a najrajši bi ga bil objel! In zakaj? V znani nam hiši v Trojanu je plakalo nedolžno dete za roditeljema, katera sem mu pravzaprav iztrgal jaz! Nisem bil tedaj dolžan, da mu vrnem vsaj očeta? . . . Morda je bil Hristo pošten človek, in če je grešil, tedaj se bo pokoril za to prej ali slej: jaz nisem njegov sodnik! In da ga ni župan oslobodil, tedaj bi ga bil jaz sam. — V hlevu ni bilo konj begunov: vzela sta ju tedaj ali sama ali jima ju je pripravil župan; najbrže je bilo poslednje pravo, zakaj hlev je bil po noči zatvorjen. In sta-li pri tem kaj pozvedovala o nas? — Gotovo; a čuti nista mogla nič, kar bi nam utegnilo biti pozneje nevarno: kako prav, da županu že od začetka nisem zaupal! Hristo je bil že došel ali dospe v kratkem domov; — kdo mu pové ondi, kje se nahaja soproga . . . ? Oj, koliko gorja na svetu! —

Na dvorišču me je ustavil Francoz:

„He, monsieur, kaj je bilo prej županu?“ Povedal sem mu na kratko vse.

„Famozen igralec ta mastni nestvor!“ govoril je dobre volje, ko sem končal. „Kako je počenjal prej in kako zdrav je sedaj! Ko bi se ne bal, da mi kdaj ne pojé vsega premoženja, tedaj bi ga vzel s seboj v Francijo kot najlepši spomin — iz Bolgarije.“

Iz hana se je primajal Ilija in, zazrši mene, pospešil korak. V lice je bil rdeč in znoj mu je kapal od las; sopel je hitro in težko, dokaz, da je nenavadno hitro hodil.

„Gospodine, gospodine! Bežati, — ne! bežati ne smemo, — a takoj moramo odjezditi: vstaja je v vasi!“

„Kaj praviš!“

„Da, v istini vstaja! Čuj: Pred jedno uro sem se odpravil proti zahodnjemu koncu sela v hišo, kjer leži mrlič, oni prosjak, kateri je padel

včera j zadet od krogle sina tolstega župana, da pomolim onda malo za njegovo dušo, kakor si mi velel pred svojim odhodom; za malo časa me pa privabi na prosto divji vrišč, razlegajoč se iz daljave. Turki letajo sem ter tje, Bolgarji se prikazujejo iz svojih hiš, hripavi kriki „Kesedžija Marko! Kesedžija Marko!“ donijo na okolo. Ko tako gledam in strmim, ne vedoč, kaj naj to pomeni, prime me nekdo za ramo. Ozrem se. Za mano j stoji mladenič, oni, kateri te je včera j prosil odpuščanja, in mi veli, naj mu jaderno sledim. Odvede me iz vasi, kjer ni bilo žive duše videti, in tu mi pové, da so našli pred kratkim podložniki imovitega Turka Alana svojega gospodarja prebode nih prsij v travi, žrtvo Kesedžija Marka. In sedaj, gospodine, — sedaj vpijejo, da si ti to učinil, da si ti vendar kesedžija Marko, drugače bi se ne bil zgodil zločin baš to noč, ko bivaš ti v selu; zbirajo se že trumoma, da prilomastijo semkaj in te raztrgajo, ako še nisi odšel... To mi je naznanil mladenič, pozivljajoč me, naj te takoj obvestim o tem, sicer je prepozno. Oni hočejo han obkoliti skrivaj in na tihem, da nihče nič ne sluti. — Gospodin, ne ustrašimo se jih ni sto ni tisoč, a predrzni ne smemo biti, usode ne smemo smelo izzivati, — zato, hajd na noge in proč iz tega gnezda!“

Dobri mož je poznal mojo neustrašenost, še bolj pa nepremišljeno drznost Francozovo in skrbelo ga je, da ne zabredemo radi nje v pogubo; zato je — sam pogumen — silil, da bežimo. No, jaz sem bil pripravljen k temu, Pedro izvestno tudi, — saj ostati bi bilo vrlo nespametno, — toda Jules, s tem bodo težave! Jedva je zvedel, za kaj se gre, je bil že ves v ognju in zahteval, da na vsak način počakamo sovražnika, ker — ker je famozno, da, romantično, biti v oblegani trdnjavi! Strašen človek!

Dolgo, dolgo sva mu prigovarjala s Pedrom, — zaman. Resnim grožnjam, da ga pustimo samega na mestu, se je naravnost krohotal, šele iskrenim prošnjam Španjolovim, da naj se ne mudi tukaj, nego hiti z nama za Grkom, se je podal.

Osedlali smo konje in poklicali župana, kateremu je bil najnovejši dogodek v vasi še neznan. Ni si mogel tolmačiti našega naglega odhoda, a obvestiti ga o naklepu turškega prebivalstva, to nam ni prišlo na um. Utegnil bi nam še staviti zapreke, zlasti ker si midva nisva bila prijatelja.

Slovo je bilo kratko.

Solnce se je baš pomaknilo v polni svoji veličavi izza gorá in pordečilo strehe sela s prvimi žarki, ko smo ostavili županovo posest skozi mala vratca v plotu in zavili proti severo-vshodu.

Eski - Džumaa (Džumai Atik) je mesto z 11.000 prebivalci, ležeče pod vshodnim Balkanom (jugo-zapadno od trdnjave Šumle) med nizkim hribovjem, porastlim daleč na okolo z zelenimi murbami; te dajejo hrano množici sviloprejk, katere vzreja večji del prebivalcev, služeč si s tem dober denar. Sicer ne vem o tem mestu nič zanimivega povedati, saj že ime njegovo „Stara občina“ označa, da ondi ni iskati ni posebnostij ni zanimivostij, da je v njem res — staro. In nam štirim, jezdečim v lepem jutru skozi ozke, smrdljive, z nesnago napolnjene ulice, kjer so iz umazanih, lesenih hiš zijali na nas odurni turški obrazi, je bilo ob takem pogledu res vrlo „staro“ pri srcu in odleglo nam je šele, ko je bilo otemnelo zidovje pustega gnezda za nami in smo v novejšem predmestju dihali prost in čist zrak. Prihajajoči iz dokaj prijetnejšega, tri ure oddaljenega Osmanbazara, kjer smo noč dobro prespali in rano izvrstno zajutrkovali, smo bili bolj ali manj veselo razpoloženi — saj o tovariših to lahko trdim, — in tedaj nam ni hotela ugajati dolgočasna Eski-Džumaa. Da nismo imeli tu opravka, précej bi jo bili pobrisali naprej. Zemeljska obla se je bila že dvakrat zavrtela okrog svoje osi, odkar smo ostavili Dušvo, selo, ki je bilo zame tolikega pomena; držeči se vedno ravne smeri, ki nas je vèdla mimo znamenitejših krajev, kakor Sevlijevega (veliki semnji), Trnove (nekdanja prestolica bolgarskih carjev), Leskovaca, Kesrove, Osmanbazara, nismo doživeli nikakih dogodkov, ki bi bili važni v naši povesti, pač pa celo kôpo manjših „afêr“, ki jih je sevê provzročal jedino le mojster v takih stvareh — veseli Francoz, in katere mislim z drugimi vred o priliki izdati pod posebnim zaglavjem; vendar nas te nikakor niso zadrževale, in zdravi in zadovoljni smo jo primahal i tretjega dné v „Staro občino“.

„Vesta kaj, monsieur!“ dejal mi je Jules, ko smo se ravno nahajali pred lepšim hanom koncem mesta, „mene prav nič ne mika, da se seznanim s starim Asparuhom, ki skopari nekje v tem žalostnem brlogu, kjer vlada sama beračija. Pojdite ali vsi trije ali vi sami k njemu in vrzite mu tisti neumni papir, ki govori o praznih kuhinjskih loncih, na izvestno krivinos, potem se pa vrnite semkaj v gostilno, kjer vas počakam pri čaši čaja.“

„Le, če ga dobite.“

„Kaj?“

„Čaj!“

„Oho! Zakaj neki ne?“

„Kaj se pravi po bolgarski „čaj“?“

„Kaj mi mari? Čemu imam besednjak!“

„Prosim, pogledjte jedenkrat vanj —“

„Diable! Monsieur, ne dražite me! Besednjak naj vlačim na dan radi te malenkostne besedice, in tu pred seboj imam vas? No, če je to galantno od vas, potem je mastni župan v Dušvi najbolj suha trska, kar sem jih videl doslej v življenju svojem!“

„Kaj ste pa potem omenili besednjak, če vas jaz lahko podučim?“

„Sacrebleu! Kdo je začel? Če umejete res kaj olike, zakaj niste potem takoj, ko sem zinil o čaju, odgovorili: ‚Čaj pomenja v bolgarskem jeziku ta-le izraz?‘ A hoteli ste se po stari navadi zopet prepirati in zato nalašč napeljali pogovor na besednjak.“

„Najprvo ste vi izrekli to besedo.“

„Ker sem moral.“

„Rad bi znal, iz katerega vzroka.“

„Dieu! Sedaj mi je dosti! Sam največji grešnik, pa zrivate krivdo na-me. Bien! Svojo sitnost stresajte nad kom drugim, jaz se vam zanjo lepo zahvaljujem! Že oba dneva se držite, kakor da vas kolje v želodcu, in mislite pri tem, kako zabavni da ste; a rečem vam, da bi me še tako ščipalo in grizlo po trebuhu, kislosti vašega obraza bi ne dosegel nikdar! Zato pa: moj udani poklon, in očarajte druge s svojo ljubeznivostjo!“

Razjahal je, privezal črnca k bližnjemu ko- stanju in izginil v han.

Da, famozen človek! Kolikokrat sva se že sprla tekom teh dveh dnij in vendar sva bila taka prijatelja! — Saj je to pokazal pri vsaki priložnosti. A da je bil tako hud in ob naj- rahlejšem nagibu takoj razburjen, temu je bila kriva moja otožnost, katera mu ni dajala miru... Ljubil me je in, zroč me bolnega, bil sam nase nevoljen, zlasti še, ko mu nisem hotel razkriti, zakaj sem tak. Uganjal je burke, razbijal do- vtipe nad dovtipe, da bi me razvedril, in ko se mu ni posrečilo, tedaj se je hudoval nad vsem, kar mu je prišlo na pot. Vendar je skrbno pritajeval ta svoja čustva: hotel me je prepri- čati, češ, da sem mu popolnoma deveta skrb. Sam vesel, je zahteval od slehernega isto dušno stanje, če ne je bil več en prepiralec! Sicer sva se tako strinjala, kakor se strinjata le redko- kdaj dva človeka: veselost je pač glavna po- teza i mojega značaja. A takrat sem bil otožen, mračen, potrč; doživel sem bil preveč, in tra- jati je moralo še precejšen čas, predno so za- mrli v meni oni spomini, in se mi je povrnila prejšnja živahnost.

Smehljaje se je zrl Pedro za njim in se obrnil k meni:

„Sennor, lega Asparuhovega domovja vam je že znana?“

„Da. Oni mesar, ki je gnal po trgu pred nami drobnico, mi jo je natančno opisal. Od

te točke, kjer stojiva sedaj, se gre na levo do potočiča, ki se od zapadne strani sem izliva v glavno reko, ob njega desnem bregu navzgor in potem na stezico, ki drži od vode proč pod nizek holm; ondi stoji hišica.“

„Bien. Jaz in Ilija vas spremiva, ako hočete.“

„Ni treba. To kratko pot premerim lahko sam in posel moj ni težak: za slabo uro sem brezdvomno že nazaj.“

Vspodbodel sem vranca in oddirjala sva v rečeni smeri

Dva-, trikrat sem moral krepko potrkti, predno je zahreščal od znotraj železni zapah, in so zaškripala nizka, a močna vrata.

V ozko odprtino se je porinil vel, rmenkast in koščen obraz, in dvoje črnih očij se je srpo uprlo va-me: — preplašen vzklik, in zopet je zapel zapah: duri so bile iz nova zaklenjene. Znotraj pa je jel govoriti votel, groben glas: „... Le naprej spej, tujec! Pri meni ne najdeš nič; sem ubožen... Zakaj nosiš puško? Ne izkušaj ulomiti: plačaš to s smrtjo! V rokah držim samokres, in dvoje krogel ti je gotovih. Zato ne poskušaj! Kaj hočeš pri meni? Jaz sem siromak in ne poznam nikogar... Morda si zgrešil pravo hišo in trkaš pri meni; a jaz nisem pravi... Spej naprej!“

„Saj si ti Asparuh?“

„Da... a morda je še kdo drugi tega imena; da, gotovo je! Pokazali so ti napačno hišo: jezdi proč in vprašaj še jedenkrat!“

„Ni služboval pri tebi neki Taralež?“

Zamolkel vzdih in prejšnji glas je donel, sedaj vznemirjeno, hlastno:

„Služboval? Ne službuje več...? Torej: res! Strela ga ubij! Nobene poštenosti in zve- stobe več na svetu! Hu! Kako mrzim ta svet, to strupeno zalego, ki se plazi po njem...! Pa, kaj hočeš s tem človekom?“

„Sporočiti ti mi je njegove poslednje be- sede, njegovo oporoko.“

„Haha, tujec, beži! Ne uporabljaj zvijače, da me prevariš... Njegovo oporoko! — V rokah držim nabit, ostro nabit samokres in sprožim takoj, ako ne ostaviš mojega praga. Rekli so ti, da sem bogat, a to je laž, jaz sem bédén, zeló bédén, brez premoženja... samo toliko, da se preživim s koščkom kruha! Ne zastavljaj torej življenja za nič in spej naprej!“

Nesrečni skopuh! Kako se je tresel za svoje bogastvo, misleč, da mu je namerjam ugra- biti! Tako je pač odslavljal slehernega, ki je prišel k njemu, če je sploh kdo prišel. Toda, saj je posojal na obresti, in tedaj je moral postopati z drugimi drugače. Mene se je bal, kakor je to sam izjavil, radi puške, ki mi je visela preko hrbta. Da sem to znal, pustil bi jo bil pri tovariših. Moral sem ga tedaj uve-

riti, da mu nisem nikakor opasen, in dejal sem odločno:

„Ne boj se me! Jaz ti ne storim nič žalega; prihajam od daleč, iz Trojana, kjer sem se slučajno seznanil s tvojim nekdanjim slugo, s Taraležem. Bilo je to v okolici omenjenega mesta, v podzemski votlini, kjer je ležal smrtnoranjeno, zadet v prsi od krogle treh lopov, ki so ga bili zasledili na tem kraju. One sem premagal jaz z dvema spremljevalcema, a so nam pozneje zopet ušli. Kar ti imam povedati, je vse natančno po besedah Taraleževih: pred smrtjo ti naznanja, da se mu vsled preganjanja zlih ljudi ni posrečilo, da bi dosegel dovoljen uspeh, dvignil zaklad —“

„Zaklad . . .?“ bil je starca tresoči se vzklík. „Ti veš zanj, govôri, veš-li zanj?“

„Ne. Tajnega pisma ne umejem čitati!“

„Tajnega pisma! Tujec, tebi je znano vse. Kdo si? Morda kdo onih lopovov! Da, jeden izmed onih lopovov si in ker nisi ondi nič našel, iščeš sedaj pri meni. Proč, proč! Jaz strelim!“

Ne sluteč, da mu je volja resna, sem ostal. Tu je zagromel strel, toda krogle ni bilo ven: najbrže je obtičala v debelem lesu vrat. Jeza me je pograbila, in malo je nedostajalo, da mu nisem vrnil pozdrava; premagoval sem se pa, rekoč mirno:

„Ne bodi vendar tako nespameten! Pri belem dnevu te gotovo ne oropam! Poslušaj me, dok ne končam, potem pa sodi!“

Čul sem pritajeno, nerazločno mrmranje in za tem rezki besedi:

„Govôri torej!“

Risal sem mu tedaj dogodke v votlini, umeva se, samo one, ki so se njega tikali in, ker je mož med mojim govorom večkrat godrnjal, h koncu dostavil:

„Če mi verjameš ali ne, to mi je jednako; svojo nalogo sem zvršil in drugo mi ni mari. Pridi venkaj, da ti izročim še list, katerega ti pošilja tvoj sluga, potem odidem!“

„Hi-hi!“ razlegnil se je njegov tanki, porogljivi smeh. „Pismo imaš in zaklada ne? Hi-hi!“

„Ker ne umejem čitati pisave, tedaj ga tudi nisem mogel dvigniti!“

O izkopanem praznem loncu sem skrbno molčal; saj bi bil brezdvomno takoj zagnal hrup, da smo si prisvojili njegovo last in nazadnje še letel na sodišče! — Brrr! le tožb in preiskav ne!

„Ho-ho!“ bil je zopet njegov nesramni krohot. „Saj je bil že pričel Taralež, zakaj niste nadaljevali?“

„Ker nas ni brigalo! Pismo je tvoje in tedaj tudi pravica do zaklada jedino le tvoja.“

„Hi-hi! Jako pošteni . . .“

„Ne zabavljaj!“

„A oni lopovi bodo sedaj stikali za denarji!“

„Treba se ti je pobriniti; pisavo ti razmotri brat pop.“

Rad bi mu bil sicer prihranil brezuspešno pot in povedal mu resnico, a nisem smel: možiček bi me bil pri tej priči tožil! — Presneti Jules! Kaj je moral rogoviliti po votlini?! No, znabiti pa skopuhu malo prevare ne bo škodovalo? In našel bi bil sam isto, — namreč prazen lonec.

„Ali hočeš sedaj pismo?“ nadaljeval sem.

„Da, da, da!“ zaregljal je poželjivo.

„Prikaži se torej!“

„Ne, ne, ne!“ zacepetal je boječe. „Morebiti me hočeš le prekaniti, in ko bi ti odprl, bi me lopnil, da bi se nikdar več ne pobral. Narediva drugače: ti položiš papir na prag in se odstraniš, potem ga že poberem. Ti je vseč tako?“

„Oj vseč, grozno vseč! Bi me res naposled utegnili zasrbeti v prstih, zato bodi previden, Asparuh, bodi previden! — Tu . . . pismo se že nahaja na pragu . . . le čakaj potem, da bom jedenkrat daleč proč! Sedaj se vsedem v sedlo . . . tako! Gotov sem. — Z Bogom, dragi starec, z Bogom!“

Zasadil sem vrancu ostrogi v meso, da se je od bolečine vspel na zadnji nogi, glasno zapeketal in potem me po bliskovo odnesel nazaj proti mestu. Ko že nisem več razločeval s prostim očesom obrisov skopuhovega domovja, sem pobrzdal žival, vzel iz torbe pri sedlu daljnogled in ga nameril na duri. Ondi je bilo še vse kakor prej. Čakal sem. Slednjič, po dolgi četrt uri so se te umaknile in prav pri tleh se je pokazal obraz starca . . . pogledal je plašno pred-se, iztegnil roko, zgrabil papir in — hop! že so bile duri zapahnjene. Konec! — Šel sem naprej.

Kakšno življenje! — hu! rajše smrt kakor to! Jednako zmaju noč in dan čuvati kupe denarja, brez počitka, brez mirnega spanca . . . grozno! Privoščiti si ne najmanjšega veselja, trpeti glad, krajšati si dneve življenja, da se le ne zmanjša kup zapeljivo se bliščečega zlata, odirati bližnjika, samo da se večja mrtvo blago: — kake duše, kaka srca! Da so i taki nesrečniki na svetu!!

Dospel sem pred gostilno. Pod verando so sedeli tovariši: Pedro pri vincu, Ilija pri rakiji, Jules pri — ogromni čaši gorkega čaja. Baš sedaj je krepko potegnil, in postavši posodo zopet na mizo, klical:

„He, monsieur, le sem, da pokusite pijačo, katero mi je priskrbel besednjak . . .“

„O!“ norčeval se je, ko sem prisedel k njemu. „Tako shujšali v skopuhovem brlogu? Ali vas je djel v stiskalnico?“

„Pred stiskalnico.“

„In vas tako izžrel! Hm . . . to ni verjetno, monsieur!“

„Pa je istinito.“

„Kaj to! Če vzamem n. pr. to citrono in jo denem pred roko mesto v roko, potem svoje žive dni ne izvabim iz nje kapljice soka.“

„To je res.“

„Potemtakem ste morali biti v stiskalnici, da ste shujšali.“

„Nu, vprašanje je še tu, sem-li istinito shujšal?“

„Gotovo, drugače bi jaz ne bil tega opazil.“

„A tako!“

„Da, monsieur. A kaj velja gledé na stiskalnico: ‚pred‘ ali ‚v‘? Prosim tu logiškega pojasnila.“

„Dovolite mi preje vprašati: Kaj naj pomeni v našem slučaju ‚stiskalnica‘?“

„Saprelotte! Čakajte no malo. Kaj, vruga, sem že mislil s tem? . . . Aha! sobo, prostor, kjer mu stoji blagajna, kjer odira ljudi.“

„Vzemimo rajši celoto, mesto dela.“

„Torej hišo? Bien.“

„Bil sem p r e d stiskalnico.“

„Diable! Niti znotraj ne; in izgubili najmanj dva kilograma mesa? To je naravnost čudež! Ta človek mora biti strašan! Drugače se te prikazni ne morem tolmačiti, kakor da obdaje njegov brlog magnetiško polje in na tem ste se vi nahajali. In kaki bi bili sedaj, da vas je imel prav v krempljih! Živ kostnjak, monsieur, živ kostnjak. — Vstopa vam torej ni dovolil?“

„Ne. Moja puška ga je zdražila.“

„Famozno! Eksperiment mu je utegnil izpodleteti. Vaša sreča!“

„Ne zamerite, sennor!“ prekinil ga je Pedro in močno zazdehal. „Danes pa imenitno klobasate.“ In izpraznil je kupo vina.

Prijetno obličje Francozovo je hipno oblila rdečica, in vzdrhtel je, znak, da so ga one besede zelo dirnile. Pogledal je Španjola, ki je ravnodušno luščil leščnike, kratko, a bodeče, in dél počasi in zateglo, vihajoč brčice:

„Kako, monsieur?“

Oni je gotovo čutil, da je rekel malo preveč, zakaj popravljal je, grizeč belo jedro:

„Hm . . . Menil sem, da je bilo to, kar ste doslej govorili, zame pač nekoliko dolgočasno, ker baš ni bilo stvarno.“

„Ciel! Ne stvarno! Kako to?“

„Ker nikomur ni pojasnjevalo stvari med Asparuhom in našim sennorom.“

Žive oči Julesove so se radostno zabliskale, in zadovoljen nasmehljaj mu je obkrožil ustne; videl sem, da propada njegov nasprotnik.

„Haha!“ je vzkliknil in zabobnal s prsti po hrastovi mizi. „Vaše duševno obzorje, monsieur,

ni posebno veliko. Ali potrdite še jedenkrat, kar ste ravnokar izjavili?“

„Si. Saj nisem zvedel drugega, kakor da naš sennor ni bil v hiši Asparuhovi, nego opravil vse zunaj.“

„Bien; in to je bilo vse, kar je bilo stvarnega?“

„Si.“

„A drugo?“

„Je bil nezmisel!“ izustil je Španjol nekoliko jezen.

„Dieu! Monsieur, brzajte malo svoj jezik! — Dokažite mi, da je bil to nezmisel!“

„No, ali niso to neumnosti, če klepetate o dveh kilogramih mesa, za katera naj je José lažji od prej, potem o stiskalnici, o magnetiškem polju, o eksperimentih itd.? Ali ni bilo pametneje vprašati naravnost sennora: ‚Kako se vam je godilo pri skopuhu?‘ — Čemu toliko praznega besedičenja?“

Naslonil se je ob zid in porinil roki v hlačna žepa.

„Dokaza prosim, dokaza, da je bilo moje ‚besedičenje‘ prazno, gola neumnost!“ vpil je Francoz glasneje.

„Čemu dokazovati, ko mora vendar vsakdo izprevideti, da ni bilo pametno!“

„Bien; naj bo. Klobasal sem torej, a zakaj sem klobasal? Da sem oživil pogovor —.“

„Z neslanostimi.“

„Sacrebleu! Pustite me, da končam! — Da sem oživil pogovor s pristnimi prispodobami, katere so mi pozneje pokazali celi dogodljaj.“

„Celi dogodljaj! No, kako je bilo, kako je bilo? Kako se je vršilo dejanje v — pardon! pred Asparuhovim domom?“

„Tako le, predragi monsieur Pedro! Dospelši k hiši, našel je Joseph duri zatvorjene, zakaj to je navada skopuhov, da sedijo noč in dan za ključem in zapahom. Potrkal je torej in sicer je moral to storiti večkrat; — skopuhi so boječi, nezaupni. Duri so se odprle le malo in skozi špranjo je pokukal starec, a opazivši tujca s puško, jih je takoj zopet zaloputnil in zadelal. Sedaj se je pričel pogovor. Natanko ga sicer ne morem uganiti, a toliko vem, da skopuh Josephu ni verjel in ga gotovo tudi odganjal od praga. Da, mogoče mu je celó grozil s kakim strelnim orožjem. Prišlo je na posled do tajnega pisma; starec se ni upal na dan, da bi je prejel, — Joseph mu je vrgel tedaj papir na prag in ga ostavil. — Tako, sennor, se je vršila cela drama! sedaj naj pa ta monsieur pové, če ni bilo tako, prav tako. In da sem se motil, tedaj prisezam, da vam podarim takoj obe tovarni v Franciji, torej celo svoje premoženje.“

Seveda sem mu moral pritrditi, odločno pritrditi! Vso čast njegovi bistrournosti.

Pedro ni vedel, ali naj se jezi, ali naj občuduje Francoza. Hotel je pač še nekaj oporekati, češ, da nikakor ne vidi, da sem jaz shujšal, a oni ga je zavrnil, da je bila to le pesniška prispodoba, pesniški izraz za jezo in nevoljo, ki je izvestno navdajala mene, ko je skopuh tako grdo postopal z menoj. Smeje se se je udal, priznavajoč Francozu, da je ta več mislil nego on.

A Jules še ni bil potolažen; Španjol ga je bil razžalil in ga moral sedaj prositi odpuščanja. Že se je pripravljaj na dolgo in krepko pridigo, v kateri bi bil ponižal nasprotnika, — tu se je pokazala med vhodom moška postava, ki je vzbudila našo splošno pozornost.

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

72. Bolezen. — Večnost, večnost! — Pravi prijatelj. „Vera amicitia non nisi inter bonos.“ — Dijaška miza v gostilni „priorlu“. — Odbit — ozdravljen. — Lenau — Prešeren — pa Jože Vesel.

... listopada ...

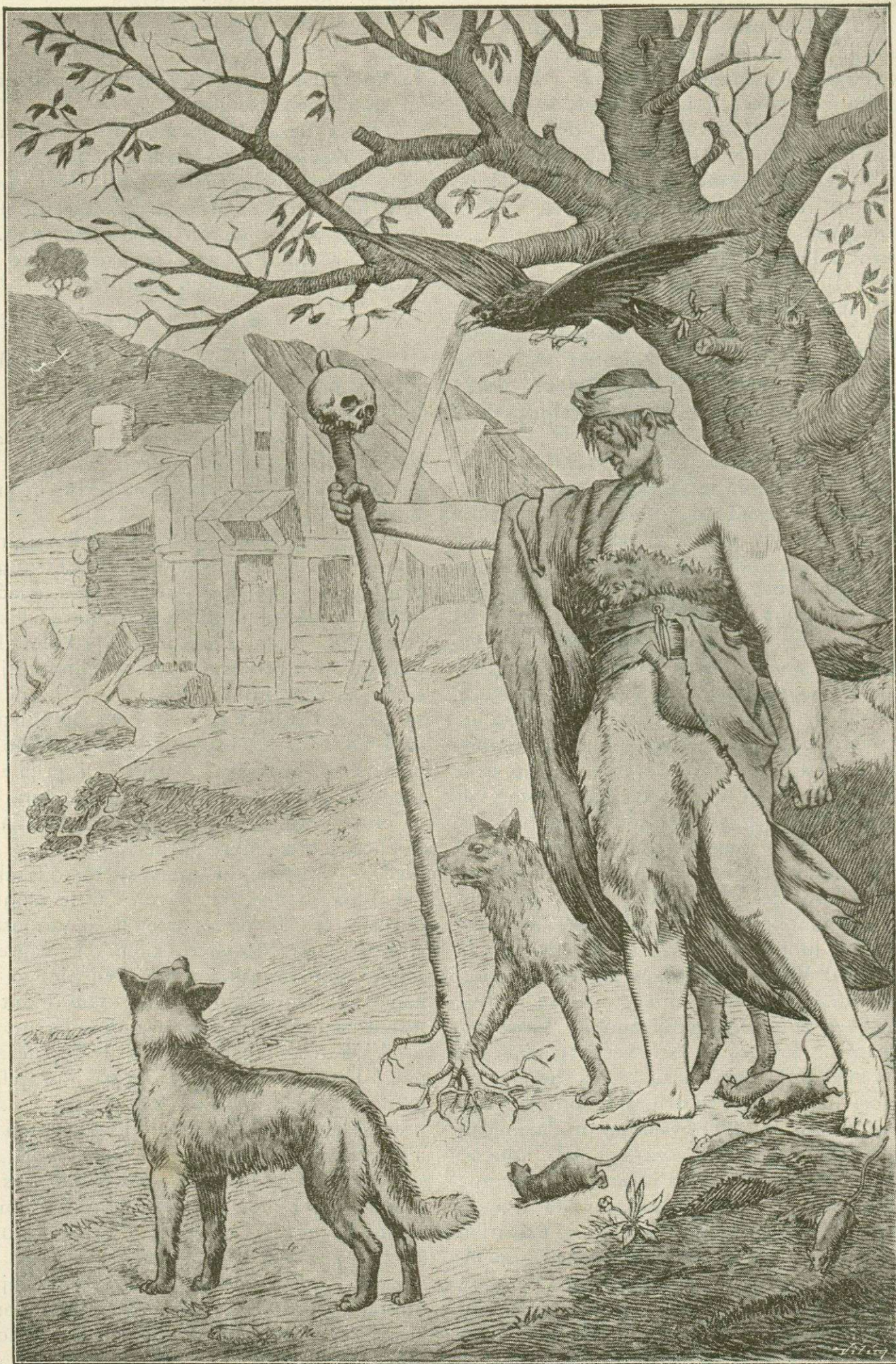
Dragi prijatelj! Morda je to pismo zadnje, ki je dobiš od mene. Kolikrat sem ti že pravil, da sem nesrečen, nesrečen, kar se zavedam, pa ti mi nisi hotel verjeti. Verjel boš, ko me zasuje grob. In to ni več tako daleč! Pa reci, če ni to bridko: tovariši se veselijo življenja, še nekaj mesecev — in odpre se jim nov svet, poln upov, poln slave, a meni? Meni gine življenje, življenja krogi se zožujejo vedno hitreje, in zija mi nasproti — toda ne, ne maram misliti na to. A bridko, neznansko bridko mi je! Saj je bilo Prešernu tako bridko slovo od mladosti, pa ne bo meni — slovo od življenja?

Pa ne misli, da sanjarim, da si le domišljam; nikakor ne. Zdravnik dr. G. je bil danes že tretjič pri meni. Prijel me je za roko ter štel, kolikrat mi udarja žila. Z naročilom, da naj se skrbno varujem, je odšel. Zunaj ga je čakala gospa Rusova ter vprašala, kaj je z menoj? In doktor ji je odgovoril: „Šolo mora pustiti za zmirom; na to še misliti ni, da bo

Bolezen pride.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

Glad se pridruži.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

ta še kdaj mogel študirati. Sicer pa ne bo dolgo!“

Josip! ali si moreš misliti večje gorjé: do osme šole pririti se s težavami vseh vrst, in tu, ko si z jedno nogo že na pragu v življenje, ti zakliče zdravnik: ti nisi več za študije — pusti vse — saj dolgo tako ne boš!

Moj Bog! kam naj se obrnem? Stara Jerica mi je povedala to mnenje zdravnikovo. Hotel sem jokati, a solze so se mi menda tudi že posušile. Vse suho! Suha veja — —.

O moji lepi načrti o bodočem delovanju za narod, z Bogom! Moj up je šel po vodi!

In kako je zopet prišlo do tega? Pravil sem Ti tudi že to, da me bode bolezen uničila, strla. Ne zapusti me več. Nekateri trdijo, da sem sam kriv, ter da imam bolezen vsled nerednega življenja. Da, vsled nerednega življenja!

Priznati moram, da res živim zelo neredno. Pa Bog, tako upam, mi tega ne bo štel v pregreho. Jednako usodo sem imel do sedaj kakor vsi drugi kmetiški sinovi, ki pridejo študirat v mesto: razne gospodinje so bile moje krušne matere. Kaj vé mestno dete, ki je pri svoji materi ves čas, kaj je hudo! No, letos sem pa prišel tako daleč, da imam vse razvlečeno: stanovanje pri g. Rusu, pa gorak zajutrek, kosilo v gostilni „pri orlu“ na mestnem trgu za dve dvojachi, in večerjo — kjer je, največkrat nikjer. Od instrukcij si do danes nisem mogel prihraniti toliko, da bi si kupil tudi večerjo, in tako se je zgodilo, da sem tisti teden pred praznikom vseh svetnikov imel post vsak večer. Rad bi bil šel k „orlu“, toda brez denarja, „na upanje“ me je bilo sram. Pa nisem šel. In to mi je menda pomoglo, da me je lože podrla kruta bolezen.

Po gorah okrog je bil padel tiste dni sneg, in tudi v Ljubljani je dišalo po njem. Bilo je jako mrzlo. V petek popoldne po šoli — drugi dan so bili kakor veš, vsi sveti — se dobiva s Perovcem tam pred gimnazijo na Valvazorjevem trgu. Poučevat tisti večer nisem šel, saj so bile počitnice, in tako sva hodila po trgu gori in doli dobro uro, da je bilo že čisto tema in so gorele luči povsod po prodajalnicah in ob hišah. Pogovoriti sva se imela toliko! Saj veš, kako se dijak prvi večer takih počitnic oddahne; tedaj se zopet spomni, da živi, in srce se mu oglasi ter mu pravi, da je ustvarjen za ljubezen, pa da je vsa tista blažena matematika in zoologija in vrh tega celo latinska gramatika kaj slaba hrana za to ubogo dijaško srce. In tako mi je oni večer moj dragi Perovec po dolgih ovinkih povedal, kako prazno je človekovo srce, če nima dobrega prijatelja in če bi mu jaz hotel biti — prijatelj. Povedal sem mu, da sem že dalje časa tudi sam mislil

prav to povedati. In podala sva si roki. Josip! naj bo torej Perovec z nama

... im Bunde der dritte.“

In ko mene več ne bo, bodita prijatelja še dalje in spominjajta se me!

Toda nazaj k onemu usodepolnemu večeru! Ko sva tako šetala sem ter tje, začutil sem veliko upehanost v nogah; čemdalje težje sem jih premikal. Mraz me je začel spreletavati in zobje, kakor da mi hočejo šklefetati. „Prijatelj“, rečem Perovcu, „nekam čudno mi je, skoro kakor pravi tista pesemca:

Mrzla zima mrazi me...!“

„Zakaj si pa vendar ne omisliš zimske sukne? V taki lahki obleki te mora mraziti!“ odgovori svarilno Perovec.

„Prav govoriš! Suknjo si moram dati napraviti; čakaj, jutri bo prvega, nekaj potegnem za instrukcije, pa pojdem takoj h krojaču. Zdravje je prvo!“

Poslovala sva se. Komaj sem se privlekel domov. Kakor tisti sramožljivi študent gori na Dunaju, ki si ni upal povedati, da je lačen, pa je potem, ko ga ni nihče videl, ukradel kos kolača, tako si tudi jaz nisem upal povedati, kakšna praznота je v želodcu, in kako slabo mi je. Nesrečna nezaupnost!

Šel sem tiho v svojo sobico na koncu daljšega hodnika ter legel v posteljo. Malo, da ni postala — mrtvaška postelja. Oj prijatelj moj predragi, začela se je tisti trenutek igra, katere Ti moje pero ne more popisati: Stresla me je mrzlica s tako silo, da se je tresla z menoj vred vsa postelja, in zobje so mi odskakovali, kakor da so elektrizirani. A kar je najhuje — oprost, če Ti pišem vse te neumnosti! — srce, to nesrečno srce, ki mi je zagrenilo s svojim poskakovanjem vse življenje, to mi je zopet ušlo in tolklo tako neznansko hitro, da nisem razložil več posameznih udarcev.

Vsak trenutek sem pričakoval, kdaj mi — poč! Grozni trenutki! Smrt mi je stopila živo pred oči. Ivan. mislil sem si, glej, sedaj pa pojdeš! Stopili so mi pred oči tudi moji grehi. Tolikrat sem slišal o sodbi; glej, sedaj, sedaj stopiš pred njo! Poskušal sem obuditi kes, začel sem res: „O moj Bog, vsi moji storjeni grehi so mi iz srca žal...“ Dalje ni šlo. Stopili so mi živo pred oči moji domači: mati, oče, bratci, sestrice... Oh, ko bi le-ti vedeli, da sedaj skoro umiram, osamljen, pozabljen, v temi, brez tolažbe, brez pomoči. O uboga mati, kako bodo jokali za menoj! — O ko bi vsaj kak človek prišel k meni!

Slednjič je vendar-le prišel moj sobni tovariš. Ne začudi se preveč, če Ti ga predstavim.

Ni dijak; kmetiški fant je, z Gorenjskega doma, za Jožefa Vesela se piše, služi pa pri gospodu Rusu za hlapca, da vozi specerijsko blago s kolodvora, da zabija zaboje in drugo. Ta Jože

Vesel hodi torej spat v mojo sobo; pa samo spat, čez dan je v prodajalnici, in tedaj sem sam gospodar v sobi. (Dalje.)

Klinopisni spominiki in sv. pismo.

(Spisal dr. Fr. Sedej.)

(Dalje.)

b) V čem se vjemajo klinopisi in prva knjiga Mojzesova?

Doslej razvozlani klinopisi asirsko-babilonski se dotikajo in vjemajo s I. knjigo sv. pisma soseben v teh-le točkah: v poročilu o stvarjenju svetá, o grehu prvih starišev, o vesoljnem potopu, nekaj malega o babilonskem stolpu in o ekspediciji elámskega kralja Kudur-lahomorja proti petorici mest, tedaj cvetočih v dolini Mrtvega morja. Prve štiri pripovedke so najstarejše in splošne ter podlaga vsakega verodostojnega izpovedanja. Njih glas se razlega ne samo od Ganga do Nila, ampak odmeva celó v prekomorskih ameriških deželah. Sevéda se je to prvotno poročilo, katero je Bog dal loččim se narodom kot skupno dedščino, pokvarilo pozneje, ko je zavladalo malikovalstvo: ohranilo pa se je čisto pri izvoljenem narodu stare zaveze. Kako preprosto in vendar veličastno se glasé prve besede sv. pisma! Celó poganski filozof in retor Dijonizij Kasij Longin se je čudil pesniški lepoti in modrosti prvega poglavja sv. pisma, pišoč v svoji razpravi o veličastvenem (περί ψευδους) ves zavzet tako-le: „Zakonodajalec Judov, ki ni bil nikakor navaden človek, spoznavši dobro veličino in mogočnost božjo, jo je izrazil povsem spodobno s temi-le besedami: Bog je rekel: Bodi luč! in bila je luč, bodi zemlja! in bila je zemlja.“¹⁾

Velikanske ideje in imenitne resnice, katere nam podaje Bog po Mojzesu na prvih stranéh svojega pisma, so navdušile največje umetnike, n. pr. Mihael-Angela, Mih. Haydna, da so je izkušali izraziti s smelim svojim čopičem, ali pa z veličastvenimi simfonijami.

Resnice, izražene v prvih poglavjih sv. pisma, so podlaga naše svete vere. S kratkimi, jasnimi in jedrnatimi potezami pobija navdihnjeni sveti pisec vse zmote starega in novega sveta gledé stvarjenja sveta in človeškega izvira. Lepo pravi nekje Fichte o sv. pismu, da stavlja nauke, h katerim se mora končno povrniti vsa filozofija.

Kakor rečeno, s svetopisemskimi pripovedkami se vjemajo več ali manj pripovedke poganskih narodov, posebno pa starih Asircev in Babiloncev. In temu se ni čuditi. Saj je očak hebrejskega naroda, častiti Abraham, nekda bival v Kaldeji ter odondod vzel s seboj prvotno poročilo.

Frivolni neverni učenjaki so se še pred nekaj desetletji smejali „Mojzesovim bajkam“, a dandanes morajo osramočeni obmolkniti, ko kameni, trdi in nepokvarjeni kameni s svojimi neizbrisnimi klinastimi napisi glasno govoré.

Že leta 1872. je mladi, za asirijologijo veleslužni George Smith naznanil londonskemu društvu za svetopisemske starožitnosti (Society of Biblical Archaeology), da je našel in raztolmačil nekaj odlomkov kaldejske pripovedke o stvarjenju sveta in vesoljnem potopu. Angleži, ki so že takó zelo vneti za biblične stvari, so bili ob tem poročilu takó navdušeni, da so Jurija Smitha na stroške časnika Daily Telegraph poslali v Asirijo nadaljevat in spopolnit dotične izkopanine. O plodovih svojih najdeb je poročal Smith telegrafično v omenjenem časniku ter je zbral ta poročila v sistematičnem delu „Assyrian Discoveries, an Account of Explorations 1873—1874“, izešlem v Londonu l. 1875. Ko se je na tretjem svojem potovanju iz Asirije vračal, umrl je v Alepu za mrzlico l. 1876., star šele 36 let. Zapustil pa je svoje umnosti in žilavosti delo, ki nosi še dandanes njegovo ime križem sveta „The Chaldean account of Genesis“, katerega sedmo izdajo je priredil Sayce leta 1881., nemško avtorizovano prestavo pa Herman Delitzsch l. 1876.¹⁾

Po J. Smithovih mislih so bile zapisane te kaldejske pripovedke od Asircev ob času kralja Assurbanipala (670—626 pr. Kr.). Zdi se pa, da so le prepisi zelo starega kaldejskega dela, ki je bilo zloženo okoli l. 2000 pr. Kr. Pripo-

¹⁾ Traité du sublime, VII, traduit de Boileau, Oeuvres, izdal Lefèvre 1835 str. 328.

¹⁾ George Smith's Chaldäische Genesis. Keilinschriftliche Berichte über Schöpfung, Sündenfall, Sintfluth, Thurmbau und Nimrod, nebst vielen anderen Fragmenten ältesten babilonisch-assyrischen Schriftthums. Mit 27 Abbildungen. Autorisierte Uebersetzung von Hermann Delitzsch. Nebst Erläuterungen und fortgesetzten Forschungen von dr. Friedrich Delitzsch. Leipzig 1876.

vedke same pa so živele že prej ter se izročevale od ust do ust, dokler jih ni zabeležil klinopisec ob času zlate slovstvene dobe v Kaldeji.

Plošče, na katerih so začrtane te pripovedke, so žal zelo pokvarjene, da je jako težko iz njih razbrati celotno vsebino. Kolikor se dá iz teh odlomkov posneti, se kaldejska pripovedka v obče vjema s sv. pismom, kaže pa vendar bogatejšo in širšo prvotno podlago. Posamne odlomke teh klinopisnih plošč je J. Smith tako-le vredil:

- a) Del I. plošče, govoreče o kaosu in stvarjenju bogov;
- b) dva odlomka, spadajoča morda k IV. plošči, o vtemeljivosti suhe zemlje;
- c) del V. plošče o stvarjenju zvezd;
- d) odlomek VII. (?) plošče o stvaritvi pozemeljskih živalij;
- e) odlomki treh plošč, pripovedujočih o stvaritvi človeka in njegovem padcu (?);
- f) odlomki mnogih plošč o boju bogov s zlimi duhovi.

Kakor domneva J. Smith, je dotična vrsta pripovedek obsegala najmanj 12 plošč, popisanih na sprednji in zadnji strani.¹⁾

Po smrti Smithovi so izkušali drugi asirijologi n. pr. Oppert in Sayce tolmačiti temna mesta teh kaldejskih pripovedk ter jim dati celotni pomen. Kar je l. 1888. E. A. Wallis Budge priobčil neki zelo imeniten in poučljiv odlomek (75 vrst) spadajoč k IV. plošči, je zanimanje za-nje še bolj oživel. Največje zasluge za znanstveno preiskavo in tolmačenje kaldejskih legend so si pridobili novejši čas P. Jensen²⁾, H. Zimmer³⁾ in Frederik Delitzsch.⁴⁾ Predno podamo vsebino teh velezanimivih klinopisnih plošč, nam je omeniti, da se držimo večinoma prestave Fr. Delitzscheve in Eberhard Schraderjeve razlage.⁵⁾

I. Plošča kaldejskega epa o stvarjenju sveta začenja tako-le:

1. Ob času, ko zgoraj se ni nazivalo nebo,
Ko zdolaj zemlja ni imela imena:
— Ocean prvozačetni je bil njih roditelj,
Hrumeče morje njih mati vesoljna —
5. Tedaj so v jedno vodé se združile;
Poljanam ni bilo še mej, muž ni bilo še videt'

¹⁾ George Smith's Chaldäische Genesis str. 61—62.

²⁾ P. Jensen, Die Kosmologie der Babylonier. Strassburg 1890.

³⁾ H. Zimmer je priobčil svoje študije o babilonskem epu stvarjenja kot dodatek k Hermana Gunkela delu: Schöpfung u. Chaos in Urzeit u. Endzeit. Göttingen 1895.

⁴⁾ Das babylonische Welterschöpfungsepos von Friedr. Delitzsch, Leipzig 1896.

⁵⁾ Eb. Schrader, Die Keilinschriften u. d. A. Testament. II. Auflage, Giessen 1883.

Ob času ko bogov nobeden ni bil še izšel,
Imena niso nosili, ko določeb (ni bilo),
Tedaj so bili rojeni bogovi (vsi skupaj?):
10. Lahmu, Lahamu so izšli (prvenci?)

Dobe velike so prešle (časov mnogo poteklo?)

Anšar, Kišar so bili rojeni...

Dolgi dnevi so morali miniti (daljni časi preiti?)

Anu

Ta kaldejska pripovedka je bila znana že starim grškim pisateljem n. pr. Berosu in Damaščanu. Zadnji, imenovan Damascius, živeč za časa Justinijana I., nam je zapustil popolnoma podobno pripovedko, ki se v imenih bogov do pičice vjema in nam torej služi kot razlaga in potrdilo klinopisne pripovedke. Dotično mesto Damaščanovo (Damascii quaestiones de primis principiis, ed. Jos. Kopp p. 384) slove tako-le: „Zdi se, da med barbari Babilonci molče ne omenjajo jednega začetka vseh stvari. Stavljajo marveč dvoje bitij, Tavte in Apazon, dajoč Apazona za moža Tavti in imenujoč to kot mater bogov. Ta dvojica je rodila samo jednega sina, Moym(is)a, kateri pomenja, kakor jaz mislim, iz dveh principov izvirajoči razumni svet. Iz istih je izšel še drug rod: Dahe in Dahos; za tem še tretji (rod) iz taistih: Kissare in Assoros, od katerih so se rodili trije: Anos, Illinos in Aos. Aos in Davke sta menda imela sina Bela, kateri je bil, kakor pravijo, tvoritelj sveta.“

Skoro vsa tu navedena lastna imena se nahajajo v paralelnem klinopisnem izvirniku. Čitatelj védi, da se „ocean“ (v tretji vrsti) glasi asirski apsu, od tod Damaščanov Apason, „hrumeče morje“ pa mummutiâmat, iz katerih je tvoril Damaščan Moym(is)a in Tavte. Da sta imeni Dahe in Dahos pri Damaščanu pokvarjeni in da je treba čitati Lahe in Lahos, kakor čitamo v klinopisnem izvirku slično Lahmu in Lahamu, sta opomnila že J. Smith in Fr. Lenormant. Da so naposled imena Kissare, Assaros in Anos ista ko klinopisna Kišar, Anšar, Anu, razvidi lahko vsak na prvi pogled.

Zmisel klinopisne pripovedke o stvarjenju sveta je ta: Ko zgoraj nebo ni še imelo imena in zdolaj ne zemlja t. j. prej ko sta bila nebo in zemlja stvarjena in razločena v zgornji in spodnji del, bila je samó neka zmedena vodna snov (kaos), iz katere ni mogel nastati urejen in razrejen svet (kosmos), saj organizmi niso mogli živeti brez svetlobe, ki je prvi pogoj organskemu življenju. Poljan in muž, torej tudi rastlin ni bilo še videti (v. 1—6). Kakor je bil pred tem urejenim svetom čas, ko ni bilo še nobene stvari, ravno tako je bila tudi doba,

predno je nastal nadnaravni svet, ko ni bilo še bogov (v. 7—8). Po preteku dolge dobe so se rodili iz prvih še drugi bogovi, Anšar, Kišar, Anu itd. (v. 11—14).

Kar se tiče stvarjenja ali „rojenja bogov“, bñje babilonska pripovedka v obraz sv. pismu, ki uči, da je v začetku Bog (ne bogovi) ustvaril nebo in zemljo, in da je v začetku bila beseda in da je bil Bog beseda. Ali gledé na prvotno tvarino, iz katere je Bog pozneje kakor kak mojster sestavil lepe in dovršene dele vesoljstva, se vjemata babilonski in svetopisemski vir. Klinopisna pripovedka pravi, da je bil čas, ko ni bilo ne neba ne zemlje, da

Ocean prvozačetni je bil njih roditelj,
Morje hrumeče njih mati vesoljna;

takisto uči sv. pismo, da je „v začetku Bog ustvaril nebo in zemljo, zemlja pa da je bila pusta in prazna (klinopis: brez poljan in močevin) in da je tema bila nad brezdnom in da je Duh božji razprostiral se nad vodami“ (I Mojz. I, 1—2).

Celó gledé na ime one prve snovi, iz katere so se pozneje razvile stvari, se strinjata čudovito sv. pismo in kaldejska pripovedka. Ono Mummu Tiâmat (v. 4.), katero tolmači Fr. Delitzsch „hrumeče morje“, P. Jensen pa „das Chaos, die Meerfluth“, ni nič drugega ko hebrejske geneze (I Mojz. I, 2) *thehôm* in *májim*, po slovensko „brezдно in vodé“.¹⁾

Mimogredé omenjamo, da spominjajo izrazi asirske pripovedke: „dobe velike so prešle“ (v. 11), „dolgi dnevi so morali miniti“ (v. 13) (predno je nastopila zopet nova vrsta božjih bitij), zelo na hebrejski *jôm* t. j. dan, ki znači v sv. pismu kakikrat daljšo, nedoločeno dôbo. Kakor je znano, razlagajo dandanes sedem dnij stvarjenja, o katerih govori Mojzes, sploh kot daljše dobe časa.

Asirsko-babilonska pripovedka o stvarjenju je prav za prav del večjega epa, katerega nazivljejo „boj boga Marduka z boginjo temè Tiâmat“. Tiâmat znači Babiloncem hudi princip, poosebljeno zlo, ki nasprotuje dobrim bogovom, hoteč jih uničiti. Sodrugi v tem boju so ji nekatere od nje rojeni bogovi, velikanske strupene kače, besni psi, spake pol človeške in pol ribje ali škorpijonske, grozni viharji, posebno pa najst poštastij in njen mož Kingu. Na drugi strani pa stojé bogovi Lahmu-Lahamu, Anšar, Kinšar, Anu, Bel, Ea in Ein sin Marduk (Me-

rodah-Bel) ter sploh vsi „veliki, osodo določujoči bogovi“, pred vsem pa bog ognja Gibil in naposled vsi Igige t. j. nebeški duhovi, angeli. Ker je torej na strani dobrih bogov bog ognja, in je Merodah bojujoč se s Tiâmatjo obdan z neznosnim sijajem ter s strelo ubil zlo Tiâmat, dá se iz tega sklepati, da je bil po babilonskem naziranju boj med Merodahom in Tiâmatjo prav za prav boj luči in temè. To nas zopet spominja sv. pisma, ki pravi, da je bila v začetku „temà nad brezdnom“, ali pa boja nadangela Mihaela s padlimi angeli, boja neba s peklom.

Ta boj dobrih in zlih bogov nam opisujejo nadrobno in velepesniško naslednje plošče babilonskega epa. II. plošča stavlja Merodaha v zbor bogov, pri katerem on obeta v bran se staviti pošasti Tiâmat ter jo ubiti s tem pogojem, da se zberó bogovi na nekem svetem kraju (upšukuenaku) in mu izročé vodstvo in sodstvo sveta. III. plošča nam pripoveduje, da se je posrečilo bogu Anšarju, dedu Merodahovemu, pregovoriti druge bogove v to ponudbo, ko so ravno pri neki nebeški gostiji čuli, da se bliža pošast

Meròdah-Belov boj s pošastjo Tiâmat.
(Po nekem babilonskem cilindru.)

Tiâmat s svojim groznim spremstvom. Nato poroča IV. plošča z vznesenimi besedami, kako so bogovi izročili Merodahu krono in žezlo z nekim nepremagljivim orožjem vred in kako je šel oboroženi Merodah Tiâmati nasproti ter jo po groznem boju razčesnil na dvoje, njene spremljevalce pa ulovil v svojo vseobsežno mrežo. Babilonski ep riše ta grozni boj tako dramatično, da je vredno podati ga tu v slovenski prestavi.

— — — — —

Ko Tiâmat to je začula,
Bila je besna, prišla je iz uma.
Zarjove Tiâmat divje in glasno,

90. Da do korena nasrèd se strese jej dno.
Izreče urok, izreče svoj zagovor,
In boja bogovi kličejo svoje k orožju.
Zdaj nastopita Tiâmat in Marduk, bogov

gospodar,

Na boj se vzdigneta ter bližata k bitki.

95. Mrežo razpne zdaj gospod in jo omréži,
Hudi vihar, ki stal je za njim, spusti jej
v obraz.

¹⁾ J. Smith istoveti asirski *mummu* s hebr. *mehûma* t. j. zmes, drugi asirijologi pa s hebr. *májim* = vodé. Tiâmat, ali kakor nekateri pišejo, *tiâmat* je gotovo hebrejski *thehôm* (brezдно) ali pa sorodno mu *thôhû* (pustoba), le da je ta beseda v asirskem ženskega spola.

Žrelo odpre Tijâmat na vse pretege,
Veter zli vá-njo spusti, prej ko zaprla
je usta.

100. Strašni vetrovi jej obtežijo trebuh,
Zgubivši zavest široko odpre svoje žrelo.
On pa zgrabi za kopje, razkolje jej
trebuh,

Notranjost razseče, razreže jej srce.
Takó jo premaga in jej vniči življenje.
Proč vrže nje truplo in stopi na-nje.

105. Ko bila Tijâmat, njih vodja, je ubita
Nje moč bila strta, nje sila spršena:
Prevzame nje božje pristaše, stoječe ob
strani,

Trepet ino strah, da obrnejo hrbet,
Pobegnejo proč si rešit življenje — ;

110. A trdno so bili zaprti, da moč ni bilo
uteči.

Zajel jih je, zlomil orožje njihovo.
V mreži so bili, sedeli v zapreji
Sveta strani polneč sè svojim tuljenjem.

Ko je nato zvezal Marduk še moža Tijâmatinega, namreč Kinga, obrnil se je k premagani Tijâmati, ji prerezal žile in dal burji odnesti njeno kri. Visoki bogovi, videč Mardukovo zmago, so se zelo radovali ter poklonili zmagovalcu darov. Iz jedne polovice razsekane pošasti je stvaril nato Marduk vidno nebo, katero so si Babilonci in Hebrejci predstavljali kot gorenje vodovje. A nad tem nebom je priredil Marduk nebeško palačo „E-šara“ bogovom Anu, Belu in Ei v stanovanje. S stvarjenjem nebes konča IV. plošča.

Na naslednji, V. plošči se pripoveduje o stvarjenju zvezd zverinskega kroga, dvanajsterih mesecev, lune in solnca. Slóve pa po Fr. Delitzschevi prestavi tako-le:

1. Priredil je stan velikim bogovom,
Zvezde, njih znamenja, namreč lumaši
je vstavil.

Ustanovil je leto, razdelil mu dele,
Dvanajst mesecev dal je razdeliti z zvezdami tremi

5. Od dneva, ko leto začenja do zadnjega dneva,
Postavil (je) stališče nibiru¹⁾ da bi
značil njih meje.

¹⁾ Nibir je planet Jupiter.

Da se nezgoda nobena ne zgodi, da
nikdo se ne zgreši,

Dal je Belu in Ei stališče ob strani njegovi.

Napravil je vrata velika na obeh straneh,

10. Trden zaklep je naredil na levi in desni.
V njega težišču je posadil elati.¹⁾

¹⁾ Elati tolmači Jensen za zenit.

Mesecu dal je iziti (?), izročil mu noč,
Postavil ga je kot nočno teló, da kaže
nam dni:

Mesec vsak brez preneha naj deli s
krono.¹⁾

15. Ob začetku méseca, pri zasvitu večera,
Naj z rogovi zasveti, da nebó zaznamuje.
Dan sedmi naj krono razdvoji.

Dan štirinajsti naj stoji nasprot' polovici . . .

Ko solnce na dnu nebesnem vzhajaš . . .

Med tem ko govori Mojzesova knjiga najprej o stvarjenju solnca, potem lune in zvezd, besediči babilonska pripovedka narobe, t. j. najprej o zvezdah, za tem o luni, naposled o solncu, čemur je najbrž vzrok Babiloncev astronomija ali pa njih bajeslovje. Zaradi tega govori ta klinopisna plošča najprej o vrejenju zverinskega kroga in o določbi leta po dvanajst mesecev. Po sv. pismu imajo zvezdna telesa trojni namen, da namreč ločijo dan in noč, da so v znamenja časov, dnij in let in da razsvetlujejo zemljo po noči. Takisto uči kaldejska pripovedka, le da ta bolj nadrobno razpravlja o namenu zvezd: določiti leto, in o namenu lune: določiti mesece in tedne.

VI. klinopisna plošča, katera se do dandanes ni še našla, je po mnenju mnogih asirijologov obravnavala o stvarjenju zemlje: o zbiranju vodâ in utrjenju suhe zemlje, o stvarjenju rastlin in dreves, o oživljenju vodâ, zraka in zemlje z različnimi živalmi. To potrjuje neki odlomek (števil. 20 v Delitzschevem Weltschöpfungsepos str. 87. in 109.), ki omenja na sprednji strani „vodni brezden“, „velike vodne živali“, „vrelce“, na zadnji pa „zemeljska tla (kakkaru) nad oceanom nasproti nebeški palači Ešari“. Isti odlomek govori nato o ustanovitvi templov ali domov božjih na zemlji in o prvem čiščenju bogov v mestih Nippur in Assur.²⁾

Da je za to ploščo sledila druga (VII?) govoreča o stvaritvi človeka, se po Fr. Delitzschievih mislih ne dá tajiti. Saj omenja zadnja plošča našega epa med drugimi slavnimi pridevki in čini boga Marduka tudi to, „da je ustvaril ljudi“, da so „njegove roke tvorile črnoglavce“.³⁾

¹⁾ Lunina krona so njeni rogovi ali krajci.

²⁾ Oni klinopisni odlomek, sestavljajoč se iz treh koscev (345, 248, 147), katerega na tem mestu podajejo J. Smith, Eb. Schrader in drugi, po sodbi Fr. Delitzscha in Zimmerne ne spada k našemu epu o stvarjenju. Slóve pa doslovno tako-le: Ob času, ko so bogovi skupno ustvarili (nebesa?), tvorili krasna zvezdna znamenja (?), so dali iziti živečim stvarjem vsem, živalim na polju, zverem poljskim in črvom poljskim.

³⁾ Fr. Delitzsch, Das babylonische Weltschöpfungsepos str. 110.

Znamenito je tudi to, da v nekem klinopisu opominja bog ljudi, najbrže ko jih je ustvaril, kako imajo boga častiti.

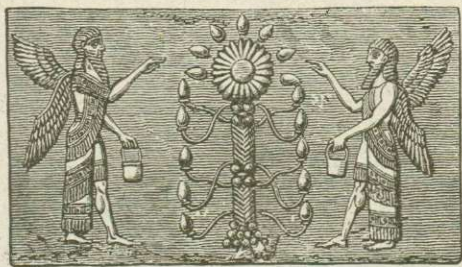
K tvojemu bogu moraš čistega srca priti,
To je najljubše božanstvu.
Molitev, prošnje, priklonjen obraz
Mu moraš za rano dati v dar.

Strah božji rodi milost,
Žrtev poviša življenje,
Molitev pa razreši greh.
Bogaboječemu ne uide ...
Kdor Anunako časti, si podaljša življenje.
Proti prijatelju in drugu ne govori (nič slabega),

Nizko ne besediči, prijazen (bodi).
Komur obljubiš, daj in ne (zapusti ga).

Sicer babilonska geneza ne razdeljuje stvarjenja sveta na šest ali sedem dni, tudi drugi pisatelji, pišeči o kaldejski kozmogoniji, ne črhnejo besedice o kakem „dnevu“ stvarjenja, vendar so Babilonci, imajoč teden sedem dnij, dobro poznali sedmi dan, dan pokoja. Na klinopisnih spominikih se imenuje sicer sedmi dan „hudi dan“, ker se ta dan ne sme delati ne darovati žrtev, poleg tega pa sluje tudi kot šabattu, hebr. šabath t. j. dan pokoja. Že spredaj smo govorili o sedmih planetih, posvečenih posebnim bogovom, po katerih so se pozneje dnevi v tednu imenovali in sploh o sedmici kot svetem številu. Potemtakem Hebrejcev teden in sobota kot dan pokoja nista naravnost hebrejskega izvira, ampak starobabilonskega. Saj govori tudi Bog Judom postavlo dajaje na Sinaju o soboti kot že znanem dnevu rekoč: Spomni se, da posvečuješ sobotni dan!

Kakor sv. pismo pripoveduje, dal je Bog rasti sredi raja drevo življenja in drevo spoznanja dobrega in zlega. Tudi asirsko-babilonski spomeniki poznajo neko „sveto drevo“, ne da bi ga imenovali drevo spoznanja ali življenja. Vendar je tudi to „sveto drevo“ v

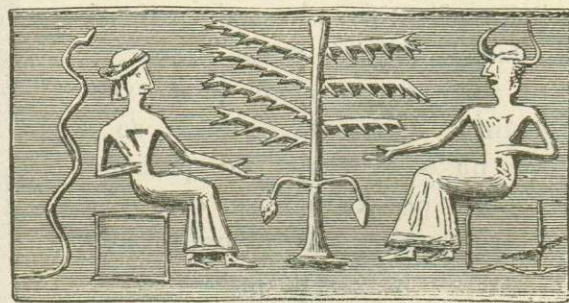
Sveto drevo s kerubima čuvajema ob stranéh.
(Po nekem asirskem cilindru.)

neki zvezi z grehom prvih starišev, kakor bomo pozneje videli. Na več mestih epa o Izdubarju se namiguje na neko božje drevo ali gaj boga Anu, ki se nahaja ob perzijskem zalivu. Ob

ustje Evfratovo so namreč stari Babilonci stavljali svoj paradiž. Henrik Rawlinson je prvi istovetil rodovitno, od štirih rek namakano pokrajino Gandunijas ali Kardunijas s svetopisemskim Gan-Eden t. j. raj veselja. Babilonsko sveto drevo ima kajpada sedem vejic in sedem listov ali pa kaže to sveto številko vsaj pri listih cvetne čaše ali pri vrhu. Navadno ga čuvata ob straneh dva krilata keruba noseča posodo v rokah. Ali ne spominja to na sv. pisma besede: „In je izgnal Adama in je postavil pred raj veselja keruba z ognjenim in švigajočim mečem, varovat pot k drevesu življenja?“ Če smemo verjeti J. Smithu, pravi neki klinopisni odlomek, da je Anuvov gaj čuval meč, ki se je vrtil na štiri nebne strani.¹⁾

H koncu nam je še omeniti, da se nahaja podoba „sv. drevesa“ prav pogosto na babilonskih dragih izrezanih kamenčkih, na stenah asirskih templov in palač ter kot lepotičje na oblekah.

Ima li klinopisno slovstvo kak sled o grehu naših prvih starišev? — me vpraša radovedni čitatelj. Klinopisi sicer ne omenjajo niti z jedno besedo te za vse človeštvo osodne dogodbe, ali glasneje kakor vsi klini nam govori o tem neka babilonska podoba, ki se hrani dandanes v britskem muzeju. Ta podoba nam namreč kaže dve osebi, sedeči ob straneh svetega drevesa in stegajoči svojo roko po sadu drevesnem, med tem ko se vpenja zad za eno teh oseb — kača. Oseba z rogovi na glavi pred-

Sveto drevo s sedečima osebama ob straneh;
zadaj jedna kača.

(Po nekem starobabilonskem cilindru.)

stavlja moško moč in moža sploh — po stari semitski navadi. Saj se celo Aleksander Veliki zove pri Arabcih „gospod rogov“. Kdo je torej nasprotno sedeča oseba s svitkom ob glavi, ako ne ženska? In kaj pomenja vijoča se kača za hrbtom ženske? Je-li to vse le slučajno? Nekateri neverni Tomaži in dvomljivci so sicer menili, da je ona kača zad za hrbtom ženske samo le črta, ki je nastala vsled razpokline dotičnega babilonskega cilindra. Ali to je le izgovor. Cilinder, noseč te podobe, ni razpočen

¹⁾ G. Smith, Chaldäische Genesis str. 84.

in kača je prav jasno začrtana. K večemu bi kdo še ugovarjal, da te podobe ne predstavljajo kake resnične dogodbe, ampak da so le izumek babilonske fantazije. A temu je že J. Smith za vekomaj sapo zaprl pišoč: Nun ist es Thatsache, dass keine der Figuren auf diesen alten Bildwerken reines Phantasiebild ist, sondern dass es wirkliche oder vermeintliche Ereignisse und legendarische Gestalten sind, welche hier zur Darstellung kommen. Desshalb erhebt obige Abbildung es über allen Zweifel, dass eine der Genesis ganz ähnliche Form der Sündenfallerzählung schon uralters in Babylonien bekannt war.¹⁵⁾

¹⁵⁾ George Smith's Chaldäische Genesis str. 87.

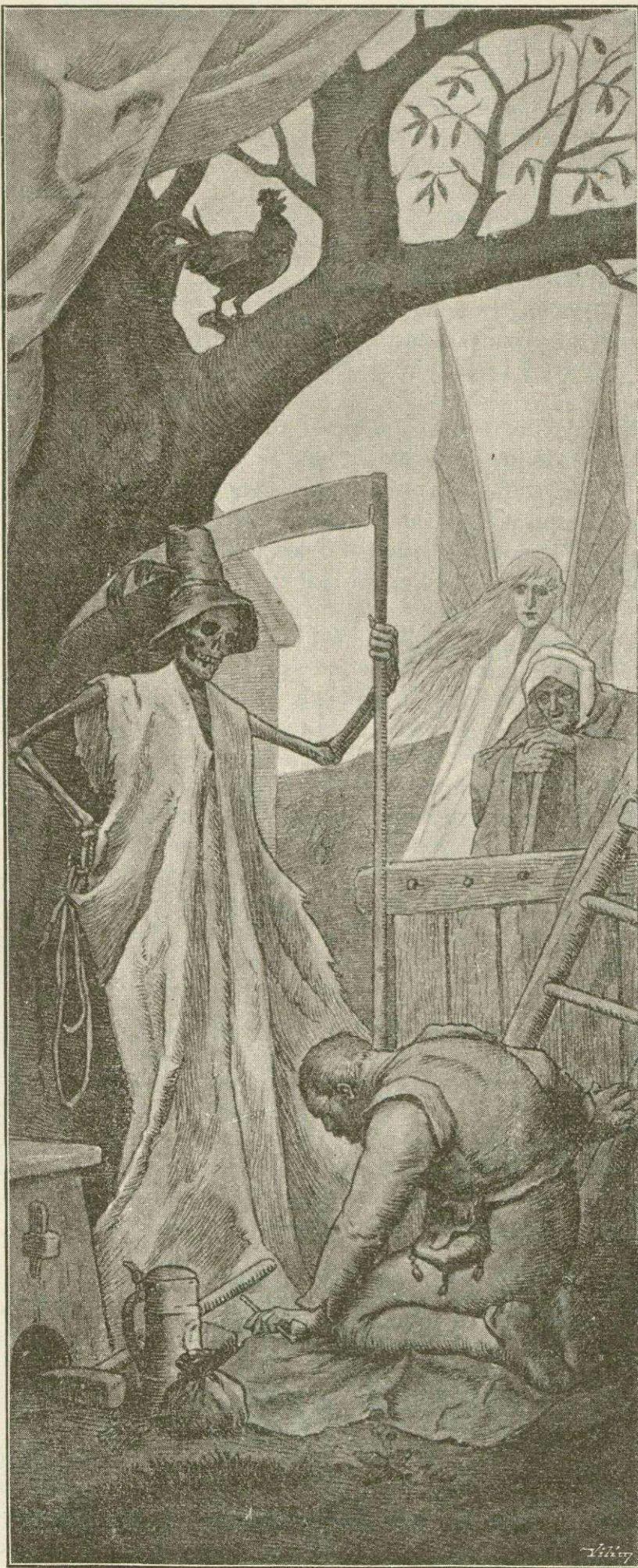
Razne stvari.

Naše slike.

Kovač in smrt. Znameniti češki umetnik Ladislav Novak je letos razstavil v praškem Rudolfinumu ciklus velikih kartonov, ki predstavljajo narodno pripovedko o smrti in kovaču. Ta pripovedka je tudi med našim narodom (pač v različnih oblikah¹⁾) znana. Globoka poezija in modrost je v tej priprosti pripovedki. Jar. Vrchlický, češki pesnik, je porabil to snov za poseben pesmotvor: „Kovář Ivan“. Tudi naš umetnik se je oziral prav na Vrchlickega kompozicijo. Smrt je prišla po kovača, a on jo je premagal in zvezano obesil na hruško. Zdelo se je, da je storil ljudem veliko dobroto. A polagoma se je prepričal, da le ni tako. Prišle so nad ljudi, ki so se neizmerno namnožili, hude nadloge: dolčas, bolezni, lakota. Naposled je kovač rad oprostil zvezano smrt in prvega ponudil samega sebe njej za žrtev.

Kako umno je ta pripovedka vpodobljena v naših slikah, vidi pozorni opazovalec. Za danes omenjamo samo to, da na str. 656 umetnik vidno kaže, kako kovač beseduje (v svoji nespameti) z najvišjo Modrostjo, ne hoté se dati prepričati, da je smrt potrebna za naše sedanje zemsko bivanje. Morda več prihodnjič.

¹⁾ Prijatelje vljudno prosimo, da bi nam sporočili, kako tu in kako tam pripovedujejo dogodbe kovačeve s smrtjo.

Kovač se udá smrti.

(Ciklus risb Ladislava Novaka: Kovač in smrt.)

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

O Bogu ne vedó Bazilijadci ničesar. Govoré pač o nekem višjem bitju, ki jim je popolnoma neznano, o katerem govori le neka temna slutnja. Zato tudi pri njih nima religija nobenega pomena v življenju.

Rodbina se na Bazilijadi spoštuje. Vsak dorastli mladenič se mora oženiti; ko dovrši štiri-deseto leto, se lahko odreče zakonskemu življenju.

Otroke vzgajajo najpreje stariši, potem mojstri in njihove žene. Pri vzgoji se mora pred vsem paziti, da se ne loti otrok želja po zasebni lasti.

Premoženje je vse skupno; od 20. do 25. leta mora vsak Bazilijadec delati kmetiško delo. Kar se pridela ali kar se proizvaja, vse se razdeljuje po potrebah.

Morelly trdi, da so zakoni na njegovem izmišljenim otoku tako popolni, da ne potrebujejo nobene izpremembe. Zato ima Bazilijada najstrožje kazni proti vsem tistim, ki bi to poskušali. Čudno je sicer, kako se na vzornem otoku, kjer vlada najpopolnejša sreča, rabijo krute kazni, a Morelly jih je že moral potrebovati v spopolnjevanje svoje utopije in zato jih je tudi vsprejel v svoje delo.

Zločinci se zapirajo na Bazilijadi v hude ječe. Morilci pa in vsi kritiki državnih zakonov se zapirajo v jamah, posebej izkopanih na pokopališčih. Njihovo ime se za vedno izbriše iz državnega zakonika in njihovi otroci se ne smejo več po njih imenovati.

Naši bralci so brez dvojbe že sami opazili celo kopo protislovij v bazilijadskem raju. Ko so se nasprotniki norčevali iz njegovega vzornega otoka, izkušal je modroslovski utemeljiti svoje komunistične sanjarije. Jedro njegovega dokazovanja je to-le:

1. Vsak človek se rodi sebičnež na svet. Samo iz ljubezni do samega sebe si išče stvari, ki so mu všeč ali ki jih potrebuje. Nasproti tej sebičnosti pa nastopa razum, ki mu vелеva, naj se kroti. Razum ga uči višjih zakonov in na teh zakonih slonita pravica in pravo.

2. Neresnično je, da bi bil človek že po naravi popačen. Izvirni greh in iz njegovega nauka izvirajoče načelo, da je človek nagnjen k slabemu, mora se najodločneje obsojati. V obče je krščansko pravoslovje napačno. Najzmotnejši in najškodljivejši je njen poziv, naj bi se človek zatajeval. Zatajevanje samega sebe

je neumno. Sicer je pa krščansko pravoslovje že zato brez pomena, ker o Bogu ničesar ne vemo in niti tega ne moremo vedeti, ali v resnici biva. Tudi nesmrtnost človeške duše je gola možnost, ki se pa nikakor ne dá dokazati.

3. Jediní lek, ki more v človeku izravnati boj med ljubeznijo do samega sebe in razumom, je — komunizem. Izvor vsemu zlu je lakomnost. Ta se pa ravno s komunizmom najtemeljitejše premaga. Neresnično je, če se trdi, da komunizem zavira skrbnost in marljivost. Samo tedaj se človeku delo zdi neprijetno, če vedno ravno tisto stvar dela. Če se pa delo menja, raste pri tem marljivost in napredek je zagotovljen.

S tem 'modroslovskim temeljem' je pač Morelly najboljše dokazal, da se komunizem ne prilega človeškemu razumu. Protislovja v njegovem dokazovanju so tako razvidna, da nam jih ni treba posebej omenjati. Zatajevanje zavrača, a ob enem zahteva pod najstrožjimi kaznimi najhujše zatajevanje.

Vendar je pa Morelly pomenljiv, ker ga moramo šteti za očeta teoretičnega komunizma. Od njega se je učil Babeuf, iz njega je tudi Louis Blanc zajemal svoja načela in s tem so od njega neposredno, ali vsaj posredno odvisni vsi novejši komunistični teoretiki z Marxom in Engelsom vred.

(Mably, Rousseau. Varville. Teoretiki v socializmu pred francosko revolucijo.)

Tisti naši bralci, ki imajo pred očmi razvoj socialistovskih idej, v kolikor smo ga doslej opisali, ne bodo našli v njihovih novejših teoretikih do mala nič novega. Nova je samo zunanja odeja, katera pa ni vzrastla iz stvari same, marveč se je kupovala na trgu splošnih zmotnih načel, zmotnega modroslovja, zmotnega javnega mnenja. Ti socialci zidajo svoje sestave na skeptištву, na Kantovem subjektivstvu, na Comtoevem pozitivstvu, na materijalstvu, kakor ravno vleče sapa vladajočega modroslovja. Bolj prav je, če rečemo, da je teorija novejšega socialstva propadla v primeri z utopijci, katerih zastopnike smo opisovali v prejšnjih pomenkih. Sem pa tje srečamo med njimi kakega resnega, razboritega moža. Večina jih v potu svojega obraza peš koraka po potu družabnega preosnavljanja.

Prvega imenujemo Gabrijela Bonnota de Mably. Ta mož se je rodil l. 1709. V mla-

dosti je bil v duhovniški vzgoji. Njegov stric kardinal Tencin ga je spravil celó v duhovsko semenišče, toda nemirni duh ga je — posvečenega dijakona — spravil zopet med svet. L. 1785. je umrl, zapustivši za seboj mnogo zgodovinskih, modroslovskih in političkih spisov. Za nas so najvažnejši njegovi „Dvomi o

naravnem in temeljnem družabnem redu“, ki jih je izdal l. 1768. Zunanji povod njegovemu delu je bil neki spis znanega pisatelja Merciera, ki je dokazoval, da je despotstvo najprimernejša vladna oblika in ki je poleg tega priporočal, naj se vse evropske države preosnujejo po kitajskem vzoru. (Dalje.)

Tudi znak ‚nove struje‘.

Tržaška „Edinost“ objavlja marsikaj o naših slovstvenih stvaréh. Ali se vse sklada z resnico, ali je vse v prid naši književnosti, to dopisnikom ne dela preglavice. Kadar jih kaj boli, pa poskrbé, da jim „Edinost“ dá kaj zdravila. Tako n. pr. v letošnji številki 123.

„Večkrat se mi je dogodilo, da se mi je v družbi nekako očitajoče, zajedno pa z zlobnim veseljem zatrjevalo:

„Ljubljanski Zvon“ propada! — prav kakor bi bil posameznik, ker je slučajno skromen sotrudnik lista, odgovoren za njegovo kakovost. Vselej me je ugrelo tako neutemeljeno govoričenje in dobro vedé, da z apodiktčnim prigovorom: „ni res; ‚Zvon‘ ne propada“, ničesar ne dosežem, spustil sem se kar „in medias res“, češ: ker ne vidite pod naslovi več starih imen: Kersnik, Tavčar, Mencinger, Detela, Koder, Pajkovka in Stritar, Gregorčič itd., zato trdite, da literatura propada. Čudna logika! Ali naša literatura res propada? — Ne, in stokrat ne! Pred kratkim mi je jako izobrazena slovenska dama v kupeju dejala celó, da smo naredili v literaturi prevelik skok naprej! Torej vendar naprej! To je seveda zopet drugo vprašanje, ali je bil korak prevelik ali ne, glavno je, da napredujemo!

Poglejmo naše pesništvo! Kdo je pesnikoval pri nas v dobi ‚Ljubljanskega Zvona‘ — dalje, nazaj ne posezam —: Stritar, Gregorčič, Gestrin, Cimperman, Funtek in nekaj lirikov ‚minorum gentium‘ — Aškercu namenoma ne štejem med stare. Res, vsa čast jim, a vsi ti so malodane umolknili, in na njihovo mesto so stopili drugi, katerih se nam ni treba sramovati, s katerimi se bomo v svetovnem slovstvu morda lahko bolj ponašali, nego našimi starimi. Na čelu jim je naš genijalni A. Aškerc, ki se nam zdi kakor trdna skala, ob katero pluskajo brezvspešno razburkani valovi nasprotstva, on pa stoji neomajan ter kipi in se vpenja vedno višje in višje v svojih mislih in idejah! Za njim pa koraka celo krdelce mladih nadarjenih poetov: Aleksandrov, Borut, Doksov, Mihajlov, Nikolajev, Saveljev, Radič, Zor i. dr. in njim ob strani je postavilo naše vrlo napredujoče ženstvo svoje zastopnice: Vido in Kristino. „Vsi ti pričajo, kakor pravi Aškerc, na glas, da vir slovenske poezije še ni usahnil.“ Da, jaz bi trdil celó — vsaj meni

se tako zdi, — da veje v proizvodih zadnjih pristnejša, svežejša poezija, in da je tudi način izražanja mnogo finejši, nežnejši nego pri prvih!

Kako pa je v prozi?! Tudi tu se je zamenjala prva kolona, in na mesto že imenovanih pripovedovalcev so stopile nove, čile moči: Govekar, Dolenc, Murnik, Nigrin, Orel, Premec in par feljtonistov, iz ženskega kola pa nadarjena in vedno napredujoča Mária, ki si v svoji „Slovenki“ izvestno vzgoji častno število sotrudnic. In naša literatura naj bi propadala?! — Pač, v enem oziru bi sam dejal, da propadamo: nedostaje nam namreč čitateljev! Brezbrižnost našega občinstva za literaturo je nečuvena, in nezogibna posledica bode — „krach“ slovenske literature! Zakaj tako? Ali so krivi res avtorji? — Meni se zdi tako-le: Starejši člani naše inteligence se, utrujeni od političnih bojov, ne brigajo, kaj pišejo ‚mladi‘; mlajši del pa je večinoma blaziran, ki ali nič ne čita, ali pa gleda le s prezirljivim smehljajem na domače literarne proizvode, češ: mi čitamo revije; čemu nam je ‚Zvon‘ etc.! Pisatelji in pesniki nimajo skoro več ugleda; skoro bi rekel, da gledajo ljudje z nekim pomilovalnim zaničevanjem na uboge ‚peresarje‘, ki pišejo in pišejo, katerih pa nikdo ne čita! Res, prav je povedal Aškerc nedavno: „Pa samo ustvarjajoči genij in ljubezen do umetnosti in svobodomiselnih idej priganjata naše mlade poete k delu, apatija našega občinstva za lepo književnost gotovo ne!“

In tu je iskati vzroka, ako res propadajo podjetja kakor ‚Ljubljanski Zvon‘, ‚Slovenska knjižnica‘ i. dr. Ako napreduje število naročnikov ‚Dom in Sveta‘, mu k temu ne pomaga vsebina, temveč jedino — slike in vspešna agitacija. In tudi to bi bilo znamenje časa, ako gledajo ljudje v beletrističnem listu le slike, kakor otroci, ki kričé: ‚Bildi, Bildi!‘ — za vsebino pa se ne brigajo!

Takim izjavam se vidi v srce. Dostavljamo še, da je rannogih besedij namen, vneti bralce in bralke, naj sežejo po nekem najnovejšem delu, katero je ‚Slovenski list‘ obsodil. Po domače bi se vse to povedalo kratko tako-le: ‚Ljublj. Zvon‘ ne propada, saj ima sedaj boljše pisatelje, kakor jih je imel nekdanj. V obče naše slovstvo v novi struji vrlo napreduje, saj je dama v kupeju tako rekla. Le ‚Dom in svet‘ je malo prida. Njegovi naročniki so otročji, ker gledajo radi slike; le agitirati znajo dobro in uspešno.